

JUHLAJULKAISU

KAARLO JUHO
STÅHLBERG

1865 · 28/1 · 1945

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

**TYRVÄÄN KIRJAPAINO OY
VAMMALA 1945**

ISBN 978-951-855-881-4 (PDF)

Perustaja- ja Kunniajäsenelleen, Presidentti

Kaarlo Juho Ståhlbergille

hänen täyttäessään kahdeksankymmentä vuotta

Kunnioittavasti

Suomalainen Lakimiesyhdistys

28 päivänä tammikuuta 1945

Konkurssirikosten kehityksen yleispiirteet¹

Konkurssirikokset ovat yleensä liittyneet siviilioikeudelliseen ulosottotoimintaan ja siitä melkein kaikkialla kehittyneet. Varsinaisina rikoksina ne esiintyvät verrattain myöhään. Vanhemmat oikeudet, kuten vanhin hebrealainen oikeus, egyptiläinen oikeus ja kreikkalainen oikeus Drakonin aikana, tunsivat kyllä tavattoman ankaran ulosottomenettelyn: velallinen, joka ei velkaansa maksanut, joutui — katsomatta siihen, oliko maksun laiminlyömisestä syynä puuttuva halu vai puuttuva kyky maksaa — henkilökohtaisesti, kaikkine omaisuuksineen, orjaksi velkojalle, joka saattoi hänet tappaa tai myydä hänet ja usein hänen lapsensakin muille. Mutta tämä velkojain oikeus, jota sittemmin kaikkialla rajoitettiin, johtui velkasuhteesta itsestään eikä ollut rikosoikeudellinen seuraus velallisen menettelystä.

Näin oli asianlaita roomalaiseenkin oikeuteen nähden. 12 taulun lain aikana oli seuraamus, joka kohtasi maksunsa laiminlyöpää velallista, erittäin ankara. Oikeuston edessä tapahtuva *manus iniec-*

¹ Luonnollisesti voi tämän kehityksen esittäminen vain verrattain lyhyesti tulla tässä kysymykseen. Käytetyistä lähteistä mainittakoon: v. *Hoiningen*, Beiträge zur geschichtlichen Entwicklung des straffbaren Bankerutts in Deutschland, 1878; *Köstlin*, Darstellung der Lehre vom straffbaren Bankerott, *Goltdammers Archiv* V ja VI, 1857—1858; *Landtmanson*, Om Concursbo, Uppsala Universitets Årsskrift 1866; *Löning*, Der Vertragsbruch im deutschen Recht, 1876; *Montgomery*, Om afträdesförmån och ackord i den utländska konkurslagstiftningen, 1869; *Neymeyer*, Historische und dogmatische Darstellung des straffbaren Bankerotts, 1891; *Rydin*, Om konkursförbrytelser enligt svensk rätt, 1888; *Schmidt*, Der straffbare Bankbruch in historisch-dogmatischer Entwicklung, 1893; *Wilda*, Das Strafrecht der Germanen, 1842.

Kun teoksia ei nykyään ole käytettävissä, ovat viitteet osittain tarkistamattomia.

tio-menettely, johon velkoja sellaisessa tapauksessa saattoi ryhtyä, johti, ellei velallinen suorittanut velkaansa taikka *vindex* esiintynyt hänen vapauttajanansa, velallisen henkilökohtaiseen tuhoamiseen ja kaiken sen (*familia pecuniaque*) joutumiseen velkojan haltuun, joka oli ollut velallisen isäntävallan alaisuudessa. Velkoja saattoi tappaa valtaansa joutuneen, myydä hänet orjaksi *trans Tiberim* taikka itse pitää hänet orjana. Vieläpä saattoivat velkojat, jos heitä oli useampia, lain mukaan jakaa velallisen ruumiin keskenään.

Seurauksena niistä poliittisista voitoista, joita alemmat kansanluokat 4. vuosisadan alkupuolella Rooman perustamisen jälkeen saivat, oli mm. se, että velallisen kohtaloa lievennettiin. *Lex Poetelia*n mukaan ei velallista saanut kahlehtia, häntä ei voitu myydä orjaksi, eikä kaikkia hänen kansalaisoikeuksiaan katsottu kokonaan poistetuiksi, jos kohtakin hänen tuli velkojan talouteen kuuluvana (*addictus*) suorittaa velkansa työllä, ellei hän muuten voinut sitä tehdä tai joku muu suorittanut sitä hänen puolestaan.

Samoihin aikoihin syntyi velallisen henkilöön kohdistuvan ulosottotoimen rinnalla uusi velallisen omaisuuteen kohdistuva ulosottomenettely *missio in bona debitoris*. Mutta samoin kuin silloin, kun velallinen oli pakotettu työllään suorittamaan velkansa, kohtasi velallista, jonka omaisuus oli joutunut mission alaiseksi, *infamia* — ja nytkin huolimatta siitä, oliko hän omasta syystään vai syyttömästi joutunut maksukyvyttömäksi, oliko hän tehnyt itsensä syy-pääksi epärehelliseen menettelyyn velkojiaan kohtaan taikka huolimattomuuteen, vai oliko hän menetellyt rehellisesti ja huolellisesti.

Keisariajan alussa katsottiin tarpeelliseksi suoda vieläkin suu-rempia helpotuksia velalliselle. Tämä tapahtui erään *lex Julia de cessione bonorum*in kautta: velallinen saattoi sen mukaan vapaaehtoisesti luovuttaa omaisuutensa velkojille, hänelle myönnettiin *cessio bonorum*. Velallinen vapautui silloin henkilöön kohdistuvasta ulosotosta eikä häntä kohdannut *infamia*, saipa hän vielä, paitsi muuta, vastaisuuteenkin nähden eräitä siviilioikeudellisia etuja, kuten *beneficium competentiae*. Oikeus *cessio bonorum*in saantiin, joka alkuaan lienee erotuksetta myönnetty kaikille velallisille, suotiin

sittemmin erään Gratianuksen ediktin mukaan vain sellaisille, joiden onnettomuuteen oli syynä vis major, kuten tulipalo, haaksirikko, rosvoaminen jne., kun taas myöhempi kehitys vei siihen, että sen kautta saavutettu etu kiellettiin niiltä, jotka olivat tehneet itsensä syyppääksi petolliseen menettelyyn velkojiaan kohtaan taikka jotka tuhlailemisen, pelin tai kevytmielisyyden vuoksi taikka törkeällä huolimattomuudella omaisuutensa hoidossa olivat sen menettäneet.²

Cessio bonorumista johtuvan edun velallinen menetti, jos maksukyvyttömyys oli hänen syykseen luettava. Jos taas velallinen ulosoton yhteydessä tuotti velkojille vahinkoa, oli velkojilla justinianilaisen oikeuden mukaan käytettävänään *actio Pauliana*. Tämän kanteen saattoi velkoja nostaa kolmatta henkilöä vastaan, jolle velallinen *animo fraudandi*, velkojiensa vahingoksi oli luovuttanut omaisuuttaan, joko ennen ulosottomenettelyn alkamista taikka sen jälkeen. Ellei kanne tällöin johtanut toivottuun tulokseen, voitiin sama kanne nostaa velallistakin vastaan, jota silloin kohtasivat ne maksukyvyttömyyden seuraukset, joista velallinen cessio bonorumin vuoksi olisi vapautunut.

On sekä vanhimpina aikoina³ että myöhemminkin⁴ pidetty perusteena 12 taulun lain ankariin määräyksiin myöskin rikosoikeudellisia näkökohtia, jotka sitten edelleen olisivat jääneet vaikuttamaan sellaisen velallisen kohtaloon, joka ei saanut oikeutta cessio bonorumiin. Tämä ei kuitenkaan ole oikein: seuraus manus injectiosta ei ole *poena perfidiae*, eivätkä maksukyvyttömyyden seuraukset roomalaisen oikeuden myöhäisempinäkin aikoina sitä olleet. Se seikka, että velallinen muutamissa tapauksissa ei saa nauttia hyväkseen cessio bonorumista johtuvaa siviilioikeudellista etua, on yhtä vähän rangaistus kuin että häntä *actio Paulianan* johdosta kohtaa eräitä siviilioikeudellisia seurauksia. Samanlainen siviilioikeudellinen seuraus on myös velallista kohtaava *existimatio* ja siitä johtuva infamia. Toinen asia on, että velallista vastaan ulosoton

² *Montgomery*, m. t. s. 12—21. Tähän seikkaan nähden lausutuista eroavista mielipiteistä ks. mm. *Rydin*, m. t. s. 12 j. s.

³ *Gellius*, sit. *Neymeyer*, m. t. s. 3.

⁴ *Mm. Karlova*, *Der Römische Civilprocess*, 1872, sit. *Rydin*, m. t. s. 7 m. 3.

yhteydessä saatettiin nostaa rangaistuskanteita erityisistä teoista, milloin edellytykset niihin olivat olemassa. Stellionatus, falsum, vieläpä furtum saattoivat tällöin tulla kysymykseen.

Kanoninen oikeus omisti tähänkin kysymykseen nähden yleensä roomalaisen oikeuden kannan. Vankeus velan vuoksi oli kanonisen oikeuden mukaan kielletty, mutta velkaansa maksamatta jättämistä pidettiin syntinä, jota rangaistiin ekskommunikatiolla ja interdiktillä. Konkurssirikosten käsittelyn kehitykseen ei kanoninen oikeus ole suoranaisesti vaikuttanut, mutta kyllä välillisesti sen kautta, että se velkaoikeuteenkin nähden välitti roomalaisen oikeuden vaikutusta germaaniseen oikeuteen.

Pohjoisitalialaisten kaupunkien oikeuksien velkasuhdetta koskevat määräykset liittyvät roomalaiseen oikeuteen, omaksuen niiden siviilioikeudellisen luonteen, mutta samalla liittäen niihin rikosoikeudellisia momentteja. Nämä oikeudet tuntevat *cessio bonorum*, mutta määräykset siitä ovat sangen suuresti muuttuneet. *Cessio bonorum* oli sallittu vain milloin velkoja sitä oli pyytänyt ja myönnettiin vain sellaisille, joiden maksukyvyttömyys oli johtunut heistä itsestään riippumattomasta onnettomuudesta. Omaisuuden luovuttaminen oli tällöin määrätty tapahtumaan sangen hävaisevin menoin, samalla kun velallisen säännön mukaan tuli valalla luvata jättää velkojilleen kaikki se omaisuus, jonka hän vast'edes mahdollisesti tulisi saamaan. Ainoastaan sitä rangaistiin, joka petollisesti lakkautti maksunsa; mutta jokaista maksunlakkauttamista pidettiin petollisena: *fallitus, ergo fraudator* (Baldus). Erityisesti oli kaksi seikkaa, joista päätettiin velallisen toimineen petollisesti: epäsäännöllinen kirjanpito ja velallisen pakeneminen. Kirjanpito oli tavanomaisen oikeuden mukaan välttämätön — huomattava nimittäin on, että nyt puheenaolevien rikosten subjektina alkuaan saattoi olla vain kauppias, jos kohtakin myöhemmän kehityksen aikana muidenkin velallisten katsottiin voivan tehdä itsensä niihin syypääksi. Jos velallinen väitti, ettei hän ollut kirjoja pitänyt, ei häntä ollut uskottava; jos hän taas ei kirjojaan esittänyt taikka jos hän niihin oli tehnyt vääriä merkintöjä, oli häntä pidettävä petollisena velallisena.

Jos velallinen karkasi, koetettiin häntä aluksi saada palaamaan ja hänelle annettiin turvakirja, mutta ellei hän määrättynä aikana palannut, oli häntä kohdeltava petollisena velallisena.

Petollinen velallinen joutui muutamien lakien mukaan vankeuteen tai pannaan alaiseksi, toisten mukaan hänet julistettiin rauhatomaksi, jolloin kuka tahansa saattoi tehdä hänelle mitä tahtoi, ei kuitenkaan surmata. Hän menetti oikeuden harjoittaa liikettä⁵ ja hänen petollisuutensa tehtiin häväistyskuvilla kaiken kansan tietäväksi. Jos velallisen epäiltiin salaavan varoja, koetettiin hänet kidutuksella saada se tunnustamaan. Muutamien kaupunkien lakien mukaan ulottuivat seuraukset velallisen perheeseenkin. Myöhemmin, erittäinkin ellei velallinen, joka oli karannut, palannut kotiinsa, hän kadotti kansalaisoikeutensa ja saattoi joutui kaleeri- tai kuolemanrangaistuksen alaiseksi.

Monioiden edelläkerrottujen rangaistusten tarkoituksena oli pakottaa velallinen maksamaan velkansa. Niinpä niihin ryhdyttiin vain velkojan pyynnöstä, ja usein rangaistus keskeytettiin, jos velkojan saaminen maksettiin taikka velkojan ja velallisen välillä saatiin aikaan sopimus. Näin ei kuitenkaan ollut asianlaita kaikkien lakien mukaan, päinvastoin monet lait eivät tätä asianpuolta ottaneet lainkaan huomioon.

Italialaiset kaupunginoikeudet tunsivat jo verraten varhain rangaistavan osallisuuden maksunlakkauttamiseen. Samoin kuin velallisen itsensä oletettiin toimineen petollisesti, samoin oletettiin, että hänen perheensä oli osallinen tähän toimintaan. Karanneen velallisen vanhemmat, lapset ja vaimo, eräissä tapauksissa hänen veljensäkin voitiin vangita. Joka velallista oli auttanut pakenemaan taikka hänet kätki tai salasi hänen kirjanpitokirjansa tahi hänen omaisuuttaan, rangaistiin samalla tavalla kuin velallista⁶ itseään, tai hän joutui vastaamaan velallisen velasta. Viimeksi mainittu seuraus kohtasi myöskin sitä, joka ennen maksukyvyttömyyden ilmenemistä taikka velal-

⁵ Konkurssirikosten epäonnistunut eurooppalainen nimitys »banqueroute», »Bankerutt t. Bankerott (siitä Bankbruch)», »bankruptcy, bankrupt», »bankrutt» on johtunut pohjoisitalialaisissa kaupungeissa vallinneesta tavasta rikkoa maksunlakkauttaneen rahanvaihtajan pöytä (banco rotto).

lisen pakoa — tavallisesti kuuden kuukauden aikana ennen sitä — oli oikeudenmukaisen saannon varjolla saanut velallisen omaisuutta.

Sensijaan että roomalaisen oikeuden mukaan maksunsalakkauttanutta velallista kohtaavat toimenpiteet laadultaan ovat ulosotto-toimenpiteitä ja siis siviilioikeudellisia, ovat vanhemman germaanisen oikeuden mukaan velallista sellaisessa tapauksessa kohtaavat toimenpiteet luonteeltaan rikosoikeudellisia. Ellei sopimus-kumppani täytä mitä fides facta vaatii, hän joutuu rangaistuksen alaiseksi. Vanhimpina aikoina tuli velallisen sovittaa tämä rikkomuksensa hengellään ja ruumiillaan.⁶ Pian kuitenkin seuraamus lievenyi. Paitsi sakkoja, joita velallisen tuli maksaa, ellei hän sovittuna aikana suorittanut velkaansa, oli seurauksena, ellei velkaa myöhemminkään suoritettu, velallisen joutuminen velkojalle pakkotyöhön (Schuldcknechtschaft — Übergabe zu Hand und Halfter), jolloin hän alkuaan todennäköisesti tuli täydelleen orjan veroiseksi. Myöhemmin oli tavallista, että velallinen pakkotyössä ollessaan teki työtä velkojan hyväksi ja suoritti velkaansa sikäli kuin hänen työnsä tuotti enemmän kuin mitä hänen elatuksensa velkojalle maksoi, saaden vapautensa takaisin, kun velka oli kokonaan suoritettu.⁷ Mutta velkoja ei ollut velvollinen tällä tavoin, käyttämällä hyväkseen velallisen työtä, vastaanottamaan velan suoritusta. Hän saattoi myöskin pitää velallista vangittuna, ilman että vangittunaoloaikaa olisi rajoitettu — ja koettaa siten niin vaikuttaa velalliseen, hänen omaisiinsa ja ystäviinsä, että he tekisivät kaikkensa saadakseen velan suoritetuksi. Mutta jos velallisella ei ollut mitään apulähteitä,

⁶ Mm. lex Salican mukaan, jonka vanhin muoto on syntynyt ennen vuotta 511. Norjalaisen Gulathinglain mukaan saattoivat velkojat, maksuajan kuluttua ja ellei kukaan muu ottanut velasta vastataksensa, leikata maksukyvyttömän velallisen ruumiista kappaleen mielensä mukaan joko ylempää tai alemmaa.

⁷ Näin Sachsenspiegelin alueella — siis pohjois- ja itäosissa maata. Schwabenspiegelin alueella — Etelä- ja Länsi-Saksassa, tuli velallisen, ellei velkoja tahtonut pitää häntä pakkotyössä, — joka, ellei voitu todistaa, että velallisella todellisuudessa oli omaisuutta, mutta siitä huolimatta kieltäytyi velkaansa maksamasta, ei saanut kestää kahdeksaa päivää kauemmin, — valallisesti luvata tehdä velkojalle vapaaehtoista työtä, t.s. maksaa velkojalle kaiken, mitä hän ansaitsi yli välttämättömän tarpeensa. Jos sitävastoin saatettiin osoittaa todennäköiseksi, että velallinen salasi varoja, ei hänen sallittu valaa tehdä, vaan häntä voitiin pitää vangittuna.

tämä ulosottokeino muuttui rangaistukseksi, joka ei ollut missään suhteessa velallisen tekemään vääryyteen, vaan joka saattoi, jos velkoja halusi kustantaa velallisen elatuksen, kestää velallisen kuolemaan saakka ja siten tehdä mahdottomaksi sen ainoan keinon, jolla velallinen mahdollisesti olisi voinut saada velkansa suoritetuksi, nim. hänen vapaan työskentelynsä. Kaupungeissa tuli kuitenkin pian tavaksi, pakkotyön sijasta, karkottaa velallinen kaupungista taikka panna hänet vankeuteen — »heittää hänet torniin» (Schuldhurm), jossa hän muutamien statuuttien mukaan sai olla niin kauan kuin velkoja tahtoi, toisten mukaan velan suuruudesta riippuvan ajan, jonka jälkeen hänen katsottiin vapautuneen velastaan. Epäilemättä tällaisetkin toimenpiteet olivat luonteeltaan ulosottotoimia, jos velallista oli mahdollisuuksia velan suoritukseen, mutta muuttuivat rangaistuksiksi, jos niin ei ollut asianlaita. »Der Kerker qwält, aber er zahlt nicht.»

Samaa on sanottava niistä seuraamuksista, joihin velalliset, velkaa ottaessaan, usein — ja mikäli koski korkeamman säätyisiä henkilöitä, kuten aatelisia ja pappeja, joita edelläkerrotunlaiset seuraamukset eivät saattaneet kohdata, säännönmukaisesti — vapaaehtoisesti sitoutuivat, sen tapauksen varalta, etteivät velkaa sovittuna aikana suorittaisi. Tällaiset seuraamukset saattoivat olla mitä moninaisimpia; sellaisia olivat aatelisen, papillisen, vieläpä neitseellisen kunnian menettäminen, kirkollinen tai maallinen kirous, auranpyörän, kivien, koiran tai tuolin kantaminen, aseiden tai viitan rikkominen, solvauskirjoitusten tai herjaavien kuvien julkipanemisen salliminen jne. Samaa tarkoitti myöskin sitoumus, jonka varsinkin ruhtinaalliset henkilöt antoivat, asettua seurueineen määrätylle paikalle kaupungin ulkopuolelle sekä olemaan siellä kunnes velka oli maksettu (Einlager). Paitsi viimeksimainitussa tapauksessa seurasi tämänlaisista velvoituksista kunnian menetys. Monet kaupunkilait sääsivät kuitenkin muutenkin maksukyvyttömyyden seuraukseksi infamian.

Keskiaikaiset määräykset maksukyvyttömyttä velallista kohtaavista seuraamuksista jättivät miltei kokonaan huomioon ottamatta, oliko

maksukyvyttömyys ollut velalliselle syyksi luettava vai ei. Tämä, joka oli germaanisessa oikeudessa yleensä vallitsevan »Erfolgshaftungin» mukaista, johtui osaksi siitä, että yleensä ei tehty eroa siihen nähden, oliko velka siviilioikeudellinen vai rikoksesta johtunut, osaksi myös seuraamukseen sisältyvästä ulosottoa silmälläpitävästä tarkoituksesta. Jos velallinen oli köyhä, saattoi seuraamus olla lievempi, koska silloin hänen vastainen ansionsa saattoi antaa toiveita velan maksamisesta; jos taas maksun laiminlyömiseen arveltiin syyksi haluttomuutta, oli seuraus ankarampi, koska sen kautta toivottiin voitavan vaikuttaa siihen, että velallinen suoritti velkansa. Samoin oli seuraamus erilainen velallisen karatessa, riippuen siitä, oliko hän jättänyt jälkeensä omaisuutta vai oliko hän ottanut sen mukaansa.

Tällainen oli kehitys keskiajan loppuun. *Neymeyer*⁸ on esittänyt sen mielipiteen, että tämä kehitys — mikä siis oli niiden monilukuisten määräysten perusteena, jotka vain suurilta ääriviivoiltaan ovat edellisessä esitetyt — olisi saanut alkunsa siitä, että konkurssirikosta alkuperäisimmässä muodossaan oli pidetty eräänlaisena varkein pitämisenä (*dieblisches Behalten*), siis kavalluksena. Velallinen — alkuaan kauppias — ei antanut takaisin toiselta sillä välipuheella saamaansa tavaraa, että se olisi *in specie* takaisin annettava. Kehittyneemmät liikesuhteet, joita aikaisemmin keskiajan vilkastuva kauppa synnytti, vaativat sitten samanlaisen turvan ulottamista niihinkin tapauksiin, jolloin esine oli annettu toiselle sellaisin sopimuksin, että vain sen arvo oli suoritettava takaisin. Mutta kauppiasta, joka ehdoin tahdoin oli hukannut tavaransa, niin ettei sen antaja voinut saada sitä takaisin, ja samalla toiminut niin, ettei antaja, sopimuksen mukaisesti, voinut rahassakaan saada takaisin sen arvoa, ei voitu rangaista kavalluksesta, ja kun kehitys oli tullut siihen, ettei häntä myöskään voitu rangaista siitä, ettei hän sovitulla ajalla tehnyt vastasuoritusta, oli häntä rangaistava — analogisesti kavalluksen kanssa — uudesta rikoksesta, nim. konkurssirikok-

⁸ *Neymeyer*, m. t. s. 22 j. s.

sesta. Rangaistava konkurssirikos vanhimmassa merkityksessään olisi sen mukaisesti ollut kauppiaan tekemä, sellaisen tavaran anastaminen (Hinterziehung), joka, jätettynä hänelle sillä sopimuksella, että hän korvaisi sen arvon, vielä oli antajan omaisuutta — yhteydessä maksujen lakkauttamisen kanssa. Sittemmin alettiin pitää taloudellisesti vierasta, vaikkakin oikeudellisesti omaa määrättyä omaisuutta tässä suhteessa oikeudellisesti vieraan omaisuuden veroisena: rangaistavan konkurssirikoksen muodostaa silloin vieraan omaisuuden anastamisen sijasta tietoisasti oikeudenvastainen oikeudellisesti oman, mutta taloudellisesti vieraan määrätyn omaisuuden anastaminen. Kun sitten tätä käsitystä alettiin pitää samana, joka ilmeni actio Paulianassa, nim. velkojan vahingoittamisena oman omaisuuden käyttämisellä, tultiin siihen, että sensijaan että ennen oli vaadittu rikoksen edellytyksenä määrätyn omaisuuden — saadun rahallainan, velaksi jätetyn tavaran jne. — väärinkäyttämistä, pidettiin nyt rikoksena sitäkin, että velallinen hävittämällä yleensä omaisuutensa arvoa loukkasi velkojan oikeutta saada hyvitystä hänen koko omaisuudestaan. Mutta samalla tulevat rikoksen passiivisiksi subjekteiksi, niiksi, joita rikoksen kautta loukataan, yksityisen velkojan sijasta kaikki velkojat yhdessä.

Erityisen selvästi on tämä kehitys Neymeyerin mukaan ollut havaittavissa keskiaikaisessa italialaisessa oikeudessa. Sen verrattain vilkkaan kaupankäynnin johdosta, joka italialaisten ja saksalaisten kaupunkien välillä oli olemassa, on italialinen oikeus sitten vaikuttanut saksalaiseen, jossa sama kehitys, joskaan ei niin selväpiirteisenä, on havaittavissa. Se ero on kuitenkin alusta alkaen olemassa, että kun rikoksen subjektina italialaisessa oikeudessa on kauppias, saattaa sinä saksalaisen oikeuden mukaan olla kuka tahansa velallinen. Italian kaupalla oli kansainvälinen luonne, saksalaisella taasen porvarillinen, eikä rehellisen porvarin, joka ahkeruudella ja säästäväisyydellä oli omaisuutta koonnut, pitänyt saada joutua sitä toisen toiminnan kautta menettämään.

Edelläesitettyä Neymeyerin käsitystä ei voi pitää oikeana. Totta on, että konkurssirikoksia keskiajalla pidettiin hyvin lähellä var-

kautta olevina ja niiden tekijöitä jonkinlaisina varkaina, mikä käsitys säilyi pitkälle uuteen aikaankin.⁹ Mutta kehitys on epäilemättä ollut toisenlainen kuin mitä Neymeyer olettaa. Ne määräykset 6—14. vuosisadalta, joihin hän viittaa, eivät ole riittäviä hänen käsitystään oikeaksi osoittamaan. Vanhemmassa germaanisessa oikeudessa ei voi havaita sellaista konkurssirikoksen alkumuotoa, josta sanottu käsitys lähtisi, enempää kuin roomalainenkaan oikeus sellaista tuns. Samaa on sanottava keskiaikaisista italialaisista kaupunki-oikeuksista, jotka, kuten mainittu, läheisesti liittyivät roomalaiseen oikeuteen. Eikä kehityskään ollut sellainen kuin Neymeyer olettaa. Keskiajalla tosin kehittyivät ne edellytykset, joista konkurssirikokset, sanan varsinaisessa merkityksessä, seuraavana aikana saattoivat kehittyä. Mutta on paljon luonnollisempaa katsoa niiden juuren germaanisen oikeuden piirissä olevan germaaniselle oikeudelle luonteenomaisessa sopimuksen rikkomisen rankaisemisessa, siinä, että velallista, joka ei täyttänyt mitä oli luvannut, rangaistiin ja että se siitä on kehittynyt luoton suojana. Pyytäessään luottoa on velallinen saattanut luotonantajan siihen käsitykseen, että hän puolestaan täyttää sopimuksen: jos hän ei sitä tee taikka on toiminut niin, ettei hän voi sitä tehdä, hän on pettänyt luotonantajaa. Ja mikäli roomalainen oikeus, jonka vaikutusta germaaniseen tälläkin alalla jo keskiaikana on havaittavissa, ja varsinkin sen määräykset *cessio bonorum*ista samoin kuin *actio Pauliana*sta italialaisten kaupunkien kanssa käydyn kaupan ja kanonisen oikeuden vaikutuksesta edelleen germaaniseen oikeuteen vaikuttivat, sikäli germaaninen oikeus loi konkurssirikosten käsitettä. Tämä luomistyö ei ollut päättynyt keskiajalla, mutta keskiajan loppuun kuluessa oli muodostunut määrättyjä periaatteita, joiden mukaan maksukyvyttöä velallista rangaistiin: oltiin valmiit tyydyttämään niitä uusia vaatimuksia, joita uusi aika toi mukanaan.

⁹ Tämä on epäilemättä syynä siihen, ettei Kaarle V:n suuri rikoslaki, ns. *Carolina* (*Peinliche Gerichts-Ordnung*) vuodelta 1532 erityisesti mainitse konkurssirikoksia, samoin kuin että useissa paikallislajeissa, jotka mainitsevat konkurssirikoksen, rangaistuksen suuruutta siitä ei ole määrätty.

Samoihin aikoihin — 15. vuosisadan lopussa ja 16:nnen alussa — kuin roomalainen oikeus oli Saksassa käytännössä resipioitu, olikin olemassa seikkoja, jotka erityisesti vaativat tämän alan järjestämistä. Keskiajalle ominaisen luontaistalouden sijaan alkaa astua rahatalous, ja käsi kädessä jalojen metallien käytön kanssa kasvoi myöskin luoton käyttäminen, erittäinkin kun entisiä koronottamiskieltoja ei enää voitu pitää voimassa. Kauppa ja teollisuus tulivat uuteen vaiheeseen ja monien sotien vuoksi lamassa ollut liike-elämä vilkastui. Samalla kasvoi tuhlaileminen ja ylellinen elämä sekä velkaantuminen, etenkin kauppiasten piirissä. Konkurssien lukumäärä lisääntyi huolestuttavasti. Maksukyvyttömän tai maksuun haluttoman velallisen oli helppo paeta toisen valtion alueelle; tavallisesti hän vei suuren osan omaisuuttaan mukanaan ja jatkoi toisaalla entistä elämäänsä. Hänen kiinniottamisensa oli sangen vaikeata, siihen kun vaadittiin sen alueen viranomaisen suostumus, johon hän oli paennut — jos yleensä edes tiedettiin missä hän oleskeli. Hänen oli senvuoksi helppo saada turvakirja kotivaltiostaan ja pakottaa velkojansa tekemään epäedullinen sovinto ja siten pidättää itselleen osa omaisuuttaan. Toiselta puolen saattoi velallinen turvautua cessio bonorumiin, jonka käyttämistä vielä ei ollut järjestetty ja joka myönnettiin melkein kaikille, ja sen kautta välttää häneen henkilökohtaisesti kohdistuvat maksukyvyttömyyden seuraukset.

Edellä on huomautettu, että keskiajalla yleensä ei otettu huomioon, oliko velallinen syypää maksukyvyttömyyteensä vai ei. Seurauksena niistä uusista olosuhteista, joihin nyt oli jouduttu — eikä vähimmin juuri cessio bonorumin omaksumisesta — oli, että alettiin kiinnittää huomiota etupäässä tähän seikkaan. Jo 15. vuosisadan loppupuolella olivat eräät paikalliset lait tehneet eron niiden tapausten välillä, jolloin maksukyvyttömyyden¹⁰ oli katsottava joh-

¹⁰ Hälschner, Das gemeine deutsche Strafrecht, 1884 II, s. 399, lausuu sen käsityksen, ettei rangaistavana pidetty maksukyvyttömyyttä (Insolvenz), mikä sen syynä lieneekin ollut, vaan tahallisia tekoja, joiden kautta velallinen teki mahdottomaksi ulosoton. Siitä syystä rangaistiin velallista, joka pakenemalla pääsi velkojainsa käsistä, siinäkin tapauksessa, ettei hän ollut maksukyvytön. — Toista mieltä Köstlin, G. A. V. siv. 725 ja Abhandlungen aus dem Strafrecht, 1858, s. 364. Samoin Meyer-Allfeld, Lehrbuch, s. 533 ynnä muut.

tuneen velallisen omasta syystä, ja niiden, jolloin siihen oli ollut syynä onnettomuus. Yleiseksi, koko valtakuntaa koskevaksi periaatteeksi tuli tämä katsantokanta Kaarle V:n aikana Reichs-Polizei-Ordnungin (R.P.O.) kautta vuodelta 1548, joka määräävästi vaikutti suurimpaan osaan paikallislakeja nyt puheena-olevassa kysymyksessä.

R. P. O. käsittelee puheenaolevia rikoksia luvussa »Von verdorbenen Kaufleuten». Kerrottuaan, miten oli tavallista, että käsityläiset ja liikkeenharjoittajat (Handthierer und Gewerbsleut)¹¹ vaarallisella ja petollisella tavalla, luottamusta väärinkäyttäen lainasivat ihmisiltä rahaa ja tavaraa liikkeensä harjoittamista varten, mutta siten kohtuuttomalla loistolla, epäsäännöllisellä ololla ja elämällä taikka muulla tavalla joutuivat turmioon, minkä jälkeen he pakenivat toisen valtiaan turvaan ja saivat siellä suojelusta oman valtionsa ja velkojainsa vahingoksi, säätää R. P. O., etteivät tällaiset henkilöt, kerrotunlaisten, varkauteen verrattavien tekojen estämiseksi, ole saavat turvakirjaa tai muuta suojelusta vastoin velkojainsa tahtoa, vaan heidät oli, missä heidät tavattaneenkin, toimitettava kotiseudulle, siellä rangaistavaksi: eikä heidän senjälkeen pitänyt saada virkoja eikä arvotoimia. Mutta jos he tunnetuista ja edeltä arvaamattomista onnettomuuksista (auss kündlichen und unversehenlichen zugestanden Ungefallen oder Schäden)¹² olivat joutuneet turmioon, oltakoon heille armollisia ja kohdeltakoon heitä yleisen lain mukaan.

Edelläkerrottu säännös, jota tietystikään ei voi tulkita siten kuin nykyaikaisia lainsäännöksiä tulkitaan, määrää siis rangaistavaksi tahallisuudella — germaanisen käsityksen mukaan niinmuodoin havaittavana olleella — maksukyvyttömyyden aikaansaamisella aiheutetun velkojain oikeuksien loukkaamisen.¹³ Eikä rikos ollut olemassa ainoastaan silloin kun velallinen »fürsetzlicher oder betrüglicher Weiss» oli tehnyt velkaa, vaan myös, jos hän myöhemmällä toiminnallaan saattoi itsensä maksukyvyttömäksi. Näiden tapausten välillä ei vielä kyetty tekemään eroa, — kumpaakin pidet-

¹¹ Käytäntö ulotti kuitenkin säännöksen kaikkiin velallisiin.

¹² v. Hoiningen, m. t. s. 21 ja s.

¹³ Seeger, G. A., XX s. 142.

tiin »petollisena» — mutta niistä erotettiin selvästi se tapaus, jolloin maksukyvyttömyys oli johtunut velallisesta itsestään riippumattomista syistä. Vain ensiksimainituissa tapauksissa ¹⁴ oli velallista rangaistava (kotipaikkansa lakien mukaan), viimeksimainitussa hän sai oikeuden cessio bonorumiin.¹⁵

Useimmat 16., 17. ja 18. vuosisadan maa- ja kaupunkilait omaksuivat R. P. O:n määräykset petosluontoisesta konkurssirikoksesta, joko nimenomaan siihen viitaten taikka sen sanamuodon omaksuen. Mutta varsin kauvan ei tämä ainoa muoto ollut riittävä: pian alettiin tehdä ero petollisen ja vilpillisen (mutwilling) konkurssirikoksen välillä. Edellinen oli olemassa, milloin velallinen oli pettänyt velkojiaan joko velan otossa tai cessio bonorumissa tai petollisesti saattanut veloista vastuussa olevan omaisuutensa vähenemään, jälkimmäisen taasen muodosti se, että velallinen epäsäännöllisellä olollaan ja elämällään oli ollut syynä taloudelliseen häviöönsä.

Petosluontoinen konkurssirikos oli, kuten mainittu, ennen kaikkea olemassa silloin kuin velallinen oli petollisessa mielessä tehnyt velkaa, yhdessä maksujen lakkauttamisen kanssa — samoin kuin R. P. O:ssa. Näin esim. Augsburger Anweisungissa 16. vuosisadan keskipaikkeilla, Baijerin maaoikeudessa vuodelta 1616 ja Hansaresetissä vuodelta 1620,¹⁶ muita lukuisia lakeja mainitsematta. Petolliseen velantekoon kuuluva oli myös se tapaus, jolloin jo maksukyvytön velallinen teki uutta velkaa — mikä mm. mainitaan eräässä

¹⁴ Eräät tutkijat katsovat, että pakokin kuului rikoksen objektiivisen puoleen. Toisten mielestä niin ei ole asian laita. Vrt. *Neymeyer*, m. t. s. 65.

¹⁵ *Neymeyer* pitää R. P. O:ta merkinä siitä, että konkurssirikoksen vanhempi muoto, vieraan tavaran esinekohtainen anastaminen, alkaa kadota ja sen sijaan tulla vieraan omaisuuden käyttäminen. Ei puhuta enää vieraaseen omaisuuteen kohdistuvasta teosta, vaan petollisesta velantekemisestä, mikä on luonteenomaista seuraavienkin vuosisatojen konkurssirikoksille.

¹⁶ »Und im Fall... befunden würde, dass der Schuldner vorsätzlich und muthwillig, unterm Schein Glaubens, Geld und Wahren aufgenommen und vom ersten anfang der Meynung gewesen, dass er nicht bezahlen, sondern Ehrliche Leute in Schaden führen wollen, auff solchen Fall, soll nach vorhergehender, deklaration nicht allein... die Schandglocke über ihn geleutet, sondern Er auch mit öffentlicher auffstellung an dem Pranger, ewiger Verweisung, auch nach vermerkten umständen, als Dieb oder Falsarius an Leib und Leben gestraffet werden.» *Neymeyer*, m. t. s. 74.

augsburgilaisessa neuvostonpäätöksessä vuodelta 1574¹⁷ ja Preussin uudistetussa Banqueroutier-ediktissä vuodelta 1723.

Toinen muoto petosluontoista konkurssirikosta oli toisen hyvän työn väärinkäyttämistä, t.s. omaisuuden salaamista *cessio bonorum*-missa, jollaisen tapauksen mainitsevat m.m. Würtembergin maa-oikeus vuodelta 1585, eräs bremeniläinen edikti vuodelta 1717 ja preussilainen edikti »wider die Banqueroutier» vuodelta 1715. Lisäksi tulivat ne tapaukset, jolloin velallinen konkurssin lähestyessä oli myynyt taikka lahjoittanut omaisuutta velkojainsa vahingoksi tai haitaksi sekä ilmoittanut olemattomia velkoja tai salannut saamisiaan. Tällaisia määräyksiä on monissa laeissa 18. vuosisadan alussa — kuten frankfurtilaisessa neuvostonpäätöksessä vuodelta 1708, Hamburgin Gerichtsordnungissa vuodelta 1711, Nürnbergin Mandatissa vuodelta 1717 ja mainitussa Preussin Banqueroutier-ediktissä vuodelta 1723 ja monessa muussa. Muutamat lait mainitsevat lisäksi sen tapauksen, jolloin maksukyvyttömyys ei ole todellinen, vaan teeskennelty. Sellaisia ovat braunschweigiläinen Bankerott-edikti vuodelta 1726 ja mainittu preussilainen edikti vuodelta 1723.

Vilpillisen konkurssirikoksen objektiivisen puolen täytti velallisen kaikenlainen maksukyvyttömyyteen johtava kevytmielinen ja tuhlaileva elämäntapa. Niinpä säättävät moniaat lait, että jos jostakusta voitiin todistaa (lainataksemme sanamuodonmuutamista), »dass er von wegen liederlichen Hausshaltens, überflüssiger Zehrung, Müssiggangs und Unfleiss halber in das Verderben gerahten» (Rotenburgin a. T. statuutti vuodelta 1576)¹⁸ taikka »wo solche Gesellen.. die das ir durch den müssiggang, auch übermässigem zehren, spielen und anderem unheusslichem Wesen uppiglich verschwent, und jre Glaubiger also mutwilliglich angesetzt und umb das jr zu bringen understünden» (Würtembergin maa-oikeus vuodelta 1585),¹⁹ oli heitä rangaistava. Samanlaisina syinä maksukyvyttömyyteen

¹⁷ Neuvoston päätös määrää rangaistavaksi sen, joka tekee velkaa »zu der Zeit da er waist oder doch billig wissen sol, dass er zu bezallen nit vermögens ist». *Neymeyer*, m. t. s. 76.

¹⁸ *Neymeyer*, m. t. s. 85.

¹⁹ v. *Hoiningen*, m. t. s. 36, m. 3.

mainitaan »Spielen, Huren, Fressen, Sauffen, Hoffart in Kleidern und unnötigen Gebäuden», »übermässige Pracht», »Pracht und Prassen», »kostbare Gevände», »müssiggängig, verschwender und wollüstiges Leben, viele Spatzierenfahren und Reiten», »seine Familie über ihren Stand gekleiden» jne. monilukuisissa laeissa 16., 17. ja 18. vuosisadalta. Eikä ainoastaan kevytmielinen elämäntapa, vaan myös kevytmielinen liikkeenhoito katsottiin rangaistavaksi, jos se johti maksukyvyttömyyteen, »Welche Schuldner .. durch ihr unordentlich wesen ... oblegen und ihren Haushaben, Handthierung, Wewerben und Arbei wie sich gebürt nit aussgewart»²⁰ taikka »da sich befünde dass .. jemand ... durch Uppigkeit, überflüssiges Thun, unnötige D e-penses, übel geführte Menages, oder andere einem ehrliebenden verständigen und fleissigen Kauffmann nicht anständige Dinde, also durch sein Verschulden sich in Abgang seines Vermögens, mithin dadurch creditores angesetzt und in Schaden gebracht»²¹ — oli teko rangaistava.

Vaikka näin oli tultu kahteen eri konkurssirikosmuotoon ja vaikka moniaat lait koettivatkin pitää niitä toisistaan erillään, ei niitä kuitenkaan kyetty käsitteellisesti tarkoin toisistaan erottamaan. Senvuoksi luultiin, että oli määriteltävä uusia konkurssirikoksen muotoja,²² mikä taasen puolestaan oli omiaan tekemään erotuksen vielä epäselvemmäksi, samalla kun myöskin nimitykset sekaantuivat.

Tällainen muoto oli väärästä ja huolimattomasta kirjanpidosta johtuva. Läheisesti petosluontoiseen konkurssirikokseen liittyi kirjanpitokirjojen väärennys tai niiden salaaminen. Muutamat lait, esim. lindahlainen konkurssisääntö ja hessen-darmstadttilainen asetus vuodelta 1785 mainitsevat väärin kirjojen pidon, braunschweigiläinen edikti »wider die Banquerautirer» vuodelta 1726 kirjojen,

²⁰ Baijerin maa-oikeus vuodelta 1616 — v. *Hoiningen*, m. t., s. 34, m. 3.

²¹ Preussin edikti vuodelta 1715 — *Neymeyer*, m. t. s. 87 j. s.

²² Paitsi jo edellisestä ilmeneviä ja vasta mainittavia esitettäköön tässä seuraavat: Preussin edikti vuodelta 1715 rankaisee mm. sitä, joka harjoitti uhkapeliä lainaamallaan rahoilla: »das Aufgeborgete liederlich hazardiret». Nürnbergin Fallitenordnung vuodelta 1707 taasen sääsi rangaistuksen sille, joka »mit anderer Leuth Geld ... in Tag hineingehandelt ... und anderer Leuthe ihme gutherzig vorgeliehene Mittel frevelhaft risichiret».

bilanssin tai asiapapereiden kätkemisen rangaistavana konkurssirikoksena. Mutta myöskin epärehellisen konkurssirikoksen yhteydessä mainitaan kirjanpidosta. Välistä rangaistaan jo sinänsä sitä, joka laiminlyö tehdä merkintöjä kirjanpitokirjoihinsa taikka ajoittain laatia bilanssia — kuten esim. Hamburgin Banco-Ordnung vuodelta 1639. Tavallisesti rangaistaan kuitenkin tällainen laiminlyönti syynä maksukyvyttömyyteen. Esimerkkinä sellaisesta viitattakoon äskennämainittuun braunschweigiläiseen ediktiin vuodelta 1726: sen mukaan rangaistaan velallista, joka tietämättömyytensä vuoksi »der von ihm übernommenen Handlungen, Kaufmannschaften und dergleichen negotiationens» taikka »durch Versäumung der Bilanzziehung in Jahresfrist oder sonst in der gehörigen Zeit» on tullut maksukyvyttömäksi.²³ Hyvin usein katsotaan kausaaliyhteyden kirjanpidon laiminlyömisestä ja maksukyvyttömyyden välillä ilman muuta olevan olemassa, jos jälkimmäisen sattuessa havaitaan, että velallinen on laiminlyönyt säännöllisen kirjojen pidon. Augsburgin Zucht- und Strafordnung vuodelta 1734 määrää, että kauppiasten ainakin kerran vuodessa tulee päättää kirjansa ja tehdä silloin mahdollisesti havaitusta liikeyvelkaantumisesta (Insufficienz) ilmoitus velkojilleen tai kaupungin oikeudelle, muussa tapauksessa oli heitä kohdeltava kuten he olisivat omasta syystään tulleet maksukyvyttömiksi. Augsburgilainen Rath's Verordnung die Falliten betreffend vuodelta 1749 rankaisee tahallisenä petturina mm. niitä, jotka »keine ordentlichen Bücher führen, noch jährlich eine richtige Bilanz ziehen».²⁴ Vielä esitettäköön tällaisten esimerkkien joukossa usein mainittu Preussin edikti vuodelta 1715, joka erottaa »verunglückter Debitoren» joukosta mm. ne, jotka »in Jahresfrist vor dem Verfall keine Balance gezogen».²⁵

Olipa vielä eräs rikos, jonka lait erityisesti mainitsevat, nim. tuo jo keskiajalla rangaistuksenalainen velallisen karkaaminen. Yleensä velallisen karkaamista pidettiin todisteena siitä, että hän oli menettänyt petollisesti — ja karkaamisensa kautta velallinen tavallisesti

²³ v. Hoiningen, m. t. s. 82.

²⁴ v. Hoiningen, m. t. s. 46.

²⁵ Neymeyer, m. t. s. 89.

velkojiaan eniten vahingoittikin.²⁶ Eräät lait — liittyen valtiopäivän päätökseen vuodelta 1671, joka kuitenkin ei tullut laiksi — rankaisevat velallisen karkaamisen sinänsä, huolimatta siitä, oliko hän itse syypää maksukyvyttömyyteensä vai oliko siihen syynä onnettomuus. Esimerkkinä tällaisistakin mainittakoon preussilainen edikti vuodelta 1715 ja augsburgilaiset säännökset vuosilta 1734 ja 1749. Toiset lait — kuten Nürnbergin Reformatio vuodelta 1564 ja Strassburgin Polizeiordnung vuodelta 1682 rankaisevat vain epärehellisen velallisen karkaamisen.

Seurauksena edelläkerrotunlaisesta konkurssirikosten moninaisuudesta oli, että muutamat lait koettivat saada konkurssirikoksen objektiivisen puolen määritellyksi niin laajaksi, että kaikki tapaukset olisivat siihen mahtuneet, toiset taas saada kaikki tapaukset järjestelmälliseen yhteyteen keskenään. Edellisellä kannalla olivat Baijerin codex juris Bavarici (lex Maximilianeus) vuodelta 1751 ja Itävallan constitutio criminalis Theresiana vuodelta 1768. Molemmat pitivät konkurssirikosta jonkunlaisena crimen falsi rikoksena, mutta laskivat siihen kuuluvaksi vain petosluontoiset konkurssirikokset, lähemmin niitäkään määrittelemättä.²⁷ Rikosten järjestelmällinen ryhmittely taas on havaittavissa Augsburgin neuvostopäätöksessä vuodelta 1749, johon edellä on viitattu, sekä Preussin Allgemeines Landsrechtissä (A. L. R.) vuodelta 1794.

A. L. R. erotti neljänlaista konkurssirikosta: 1) petosluontoisen konkurssirikoksen (betrügerlicher Bankerutt), joka oli olemassa silloin kun velallinen oli salannut omaisuuttaan velkojain vahingoksi, mikä saattoi tapahtua joko siten, että hän petollisesti oli teeskennellyt olevansa maksukyvytön taikka petollisesti saattanut pesänsä varat pienemmiksi, ilmoittamalla olemattoman velan taikka muulla tavalla;

²⁶ Vrt. edellä.

²⁷ Codex Maximilianeus lausuu vain: »Die Verfälschung, zu Latein falsum, wodurch die Wahrheit der Sach... auf eine befährliche und anderen zu Schaden ge-reichende Art verdreht wird, kann gar unterschiedlicher Weis verübt werden, aber meisten pflegen folgende Gattungen vorzukommn z. E. da man boshaftr Weise Schulden macht und falliret...» (Schmidt, m. t. s. 69). Teresiana lausuu samoin: »wenn... einer... boshaffter Weise Schulden machet und andurch einen gefährlichen Bankerutt spielet.» (Neymeyer, m. t. s. 75).

2) vilpillisen konkurssirikoksen (muthwilliger Bankerutt), milloin joku oli aiheuttanut häviötilansa tuhlailemisella taikka käyttämällä varoja kevytmielisiin tarkoituksiin, ja tällöin katsottiin raskauttavaksi asianhaaraksi sitä, että velallinen tuhlaamiseen vielä silloin oli tehnyt velkaa, kun enää ei ollut todennäköistä, että hän voisi tyydyttää velkojiaan, taikka kun lainattuja varoja käytettiin vain pesän varojen suurentamiseksi; 3) tuottamuksellisen konkurssirikoksen (fahrlässiger Bankerutt), joka käsitti kolmenlaista rikksellista toimintaa: a) sen, että joku, tietäen maksukyvyttömyytensä, mutta toivoen voivansa parantaa asemaansa, teki uutta velkaa, salaten omaisuusasemansa ja siten suurensi saamamiestensä vahinkoa, b) että joku, jonka omaisuus ei riittänyt velkojan tyydyttämiseksi, talouteensa taikka yksityisiin menoihinsa, vaikkakaan tuhlaamatta, oli käyttänyt lopun omaisuuttaan ja siten vahingoittanut velkojiaan, ja c) että kauppialla ei ollut ollut huolellista kirjanpitoa tai ettei hän ainakaan kerran vuodessa ollut laatinut kirjanpäättöstä ja siten oli ollut liikeasioistaan tietämätön, sekä 4) kevytmielisen konkurssirikoksen (unbessonnener Bankerutt), milloin joku velaksisaaduilla varoilla, ilman velkojan lupaa, oli ryhtynyt uhkarohkeihin ja epävarmoihin liiketoimiin, joiden epäonnistuminen oli saattanut hänet maksukyvyttömäksi, ja siten aiheuttanut velkojille vahinkoa. Sen lisäksi tuntee A. L. R. velkojan puoltamisrikoksen, josta merkkejä — joskin sangen harvoja — aikaisemmissakin laeissa on havaittavissa.

A. L. R:n määräykset päättävät sen kehityskauden konkurssirikosten oikeudellisessa käsittelyssä, joka oli alkanut R. P. O:sta.²⁸ Luonteenomaista tälle kehityskaudelle on paitsi petosluontoisen konkurssirikoksen rankaiseminen tuo jo ylempänä mainittu tarkan eron tekeminen velallisesta riippumattoman ja hänen

²⁸ Eräs toinen tämän kehityskauden laki, nim. Hessen-Darmstadtin »Verordnung über Bestrafung der Bankrutte und Zulässigkeit der Güterabtretung», vuodelta 1785, oli tosin teoreettisesti oikeammalla kannalla. Pysyttäen konkurssirikosten kahtiajaon se kehitti molempia muotoja. Toiseen muotoon kuului tuhlailemisen, uhkarohkeitten liikeyritysten taikka huolimattomien tai kevytmielisten toimien kautta aikaansaatu maksukyvyttömyys, toiseen ne konkurssirikokset, jotka käsittivät petollista menettelyä velallisen puolelta. Yleiseen kehitykseen ei tämä laki kuitenkaan jaksanut vaikuttaa.

syykseen luettavan maksukyvyttömyyden välillä. Niissä teoissa, jotka muodostivat petosluontoisen konkurssirikoksen, on syysohde teon ja maksukyvyttömyyden välillä merkityksetön: nehän olivat joko velantekoa petollisessa tarkoituksessa — siis luottopetosta (jota nykyään, kuten tunnettua, ei edes lueta konkurssirikokseksi) — taikka velkojien pettämistä heille luovutettuun omaisuuteen nähden.²⁹ Aivan päinvastoin oli asianlaita muissa tapauksissa. Niissä rikoksen olemuksena oli juuri maksukyvyttömyyden aikaansaaminen: ainoastaan siinä tapauksessa, että kausaaliyhteys velallisen kevytmielisen toiminnan ja maksukyvyttömyyden välillä oli olemassa, syntyi rikos. Ja samoin kuin velallisen toiminnan petosluontoisessa konkurssirikoksessa täytyi olla tahallista, samoin täytyi sen olla tahallista muissakin konkurssirikoksissa.³⁰ Tällöin ei kuitenkaan tahallisuutta käsitetty sellaisena, joksi roomalainen oikeus myöhäisempinä aikoihin oli dolus-käsitteen kehittänyt — nim. epäsiivellisenä, määrättyyn oikeudenvastaisuuteen suuntautuvana tarkoituksena³¹ —, vaan sellaisena, joksi se germaanisen oikeuden piirissä jo aikaisemmin oli muodostunut: tekijän syyksi luettiin havaittavissa oleva (ja tekijän siis todennäköisesti havaitsema) seuraus.³² Tahallisuuden konstatoinniseksi eri tapauksissa pidettiin kuitenkin välttämättömänä määrätä tiettyjä tunnusmerkillisiä toimintoja; siten tultiin panneeksi painoa tekojen muodolliseen puoleen, josta taas seurauksena oli mielivaltaisten johtopäätösten ja presumptioiden omaksuminen.

Ainoastaan edellisen mukaisesti tahallisesti aiheutetusta maksukyvyttömyydestä seurasi rangaistus,³³ samoin kuin luonnollisesti

²⁹ Siinä tapauksessa, että maksukyvyttömyys oli teeskennelty, saattoi rikoksellinen toiminta tietysti olla syynä maksujenlakkauttamiseen.

³⁰ Tämäkin osaltaan oli syynä siihen, että eriluontoisia konkurssirikoksia ei kyetty tarkoin pitämään toisistaan erillään, varsinkaan kun »Betrug» sanaa käytettiin vastaamaan dolus-käsitettä.

³¹ Roomalaisen oikeuden dolus-käsite, jonka keskiaikainen italialainen oikeuskin oli omaksunut, ei siirtynyt saksalaiseen oikeuteen. v. Liszt, Lehrbuch, 36, II.

³² Ettei tuottamuksellista maksukyvyttömyyden aikaansaamista rangaistu, on luonnollista jo senkin vuoksi, että rikosoikeudellinen tuottamus-käsite itse on verrattain myöhään syntynyt.

³³ Velallisesta riippumattoman maksukyvyttömyyden sattuessa saatettiin ryhtyä toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena oli saattaa velallinen varovaisemmaksi taikka

myöskin petosluontoisesta konkurssirikoksesta. Rangaistukset olivat mitä moninaisimpia: mikäli konkurssirikosten lukumäärä lisääntyi, sikäli rangaistuksia kovennettiin, niin että melkein kaikki tänä aikana tunnetut rangaistukset yksinkertaisesta kunniattomaksi julistamisesta kuolemanrangaistukseen saakka ovat edustettuina. Edelliseltä aikakaudelta ovat vielä jäljellä velkavankeus, velkatyö ja Einlager — joskin vain muutamissa laeissa (aina 18. vuosisadalle). Aivan yleiseksi tulevat sitävastoin kaikenlaiset kunniarangaistukset. Konkurssirikoksen tehnyt velallinen ei voi olla virkamiehenä eikä saada luottamus- ja kunniatoimia, hän ei pääse kauppiasten kokouksiin eikä pörssiin, muissa kokouksissa hänen tulee seistä kunniallisten ihmisten takana sekä kulkea hautajais- ja kastesaattueissa viimeisenä, hän ei, eikä hänen vaimonsa ja lapsensa saa kantaa aseita tai koruja taikka käyttää kalliita vaatteita, hän ei saa pitää hevosia ja vaunuja, välistä tulee hänen kantaa keltaista päähinettä, hänen nimensä kirjoitetaan mustalle taululle, hänet asetetaan kaakinpuun juurelle seisomaan, hänelle soitetaan häpeäkelloja, vieläpä häntä ei kuolemansa jälkeen saa edes kunniallisesti haudata — kaikki tämä eri tavalla eri laeissa. Kunniarangaistuksen ohessa kohtaa tällaista velallista useimmiten vapausrangistus, joka saattaa olla elinkautinen, maastakarkoitus, pakkotyö, ruumiinrangaistuksia, vieläpä, kuten mainittu, kuolemanrangaistuskin — samoin taasen eri tavalla eri laeissa ja eri yhteiskunnallisessa asemassa oleviin nähden. Rangaistuslajin määrääminen oli useimmiten jätetty tuomarin har-

hän liikkeenhoitonsa määrättyllä tavalla säännöstetyksi. Toisinaan tapaa kuitenkin sen käsityksen, että kaikki konkurssinteko olisi ollut rangaistavaa. Tähän vaikutti epäilemättä se, että säännönmukaisesti pidettiin maksukyvyttöntä velallista syypäänä konkurssirikokseen, kunnes hän oli vastakohdan todistanut. Myöskään ei voitu tarkasti erottaa ulosottotoimenpidettä rangaistuksesta, vaan pidettiin edellistakin jonkinlaisena rangaistuksena. Maksunsalakkauttanutta velallista pidettiin »nach böser Gewohnheit und Wahn des gemeine Pöfels» (*Moller: Von der Bankrotierer Leben und Wandel, Frankfurt 1693, sit. Nymeyer, m. t. s. 93*) kunniattomana. Mutta vaikkakin cessio bonorumin saanut velallinen lakien mukaan »an seinen Ehren zwar unschälich seyn», jäi hän kuitenkin vaille muutamia kansalaisoikeuksiaan, kunnes oli velkojansa tyydyttänyt. Niinpä hän muutamien lakien mukaan ei saanut kantaa aseita, toisten mukaan hän ei saanut vastaanottaa kunnia-toimia tai virkoja, ja hänen tuli yleisissä kokouksissa seistä toisten takana.

kintaan. Hänen tuli kuitenkin kiinnittää huomiota rikoksellisuuden suuruuteen ja ennen kaikkea sen vahingon määrään, joka rikoksesta oli aiheutunut. Muutamat lait asettavat suorastaan rangaistuksen suuruuden riippuvaksi siitä, kuinka monta prosenttia osinkoa konkurssissa jaetaan. Tähän liittyi se, että rangaistus monesti poistetaan, jos velallinen näytti tyydyttäneensä velkojansa taikka velkojat pyytävät, ettei häntä rangaistaisi. Eräiden lakien mukaan ei rankaisuun lainkaan ryhdytä, ellei velkoja ole ilmoittanut rikosta syytteeseen, toisten kuitenkin nimenomaan määrätessä, että konkurssirikoksenteikijät on pantava syytteeseen ja rangaistava viran puolesta.

Konkurssirikosten subjektina saattoi kaikkien useimpain lakien mukaan olla kuka tahansa velallinen; vain harvat lait rajoittuivat rankaisemaan ainoastaan kauppiaita ja käsityöläisiä. Moniaat lait rankaisivat kauppiaita ankarammin kuin muita. Useissa oli myös eri määräyksiä sellaisista tapauksista, jolloin subjektina oli aatellinen, pappi, nainen tai juutalainen. Erikoista huomiota kiinnittivät tämänaikaiset lait myöskin osallisuuteen. Avunanto velallisen omaisuuden salaamiseen, sekä neuvoin että töin, samoin kuin kaikenlaisen suosiminen on rangaistavaa. Myöskin sitä, joka oli velkaa velalliselle eikä sitä ilmoittanut, samoin kuin sitä, joka tiesi lähestyvistä maksujen lakkauttamisesta eikä siitä antanut tietoa, rangaistiin. Erityisen useasti mainitaan vaimo osallisena miehensä rikokseen: sen läheisen suhteen, joka hänellä oli rikoksenteikijään, katsottiin tekevän todennäköiseksi että hänkin oli miehensä rikokseen syypää.³⁴

Uuden jakson konkurssirikosten käsittelyssä aloittaa Ranskan code de commerce vuodelta 1807, niine muutoksineen, joita siihen tehtiin vuonna 1838.³⁵ Se on määräävästi vaikuttanut 19. vuosisadan

³⁴ »... die erfahrung je lenger, je mehr an Tag gibt, das durch ihr ebr Weiber, prächtiges haushalten und andere mitthülff, die Sie zum verderben des Mannes kündlich und dapffer zu leisten pflegen, der bankerott und verderben öfters verursacht oder doch befördert werde» — sanoo esim. Nürnbergin Reformatio vuodelta 1564 (sit. Schmidt, m. t. s. 79).

³⁵ Ranskassa oli kansainvaelluksen aikana maksukyvyttömän velallisen kohteluun nähden tullut voimaan germaaniminen oikeus, joka kuitenkin ei kokonaan, var-

konkurssilainsäädäntöön, ja sen säännökset ovat olleet esikuvana useimpien maiden lakien vieläkin voimassaoleviin säännöksiin konkurssirikoksista.³⁶ Niille on luonteenomaista se, että konkurssirikoksen muodostavat konkurssin yhteydessä ilmenevät, erityisesti määrättyt velallisen teot. Lainsäätäjän metodi on kasuistinen, objektiivinen — käyttäkäsemme Wachin sanontaa.³⁷

Code de commercen mukaan konkurssirikos on konkurssintehneen kauppiaan ammattirikos ja liittyy aina konkurssiin. Se on laadultaan kahdenlainen: yksinkertainen, »banqueroute simple», ja petosluontoinen, »banqueroute frauduleuse». Yksinkertaiseen konkurssi-

sinkaan maan eteläosissa, ollut voinut tunkea tieltään roomalaisen oikeuden määräyksiä cessio bonorumista. Myöhemmin kuitenkin omaksuttiin roomalainen oikeus, pääasiallisesti siinä muodossa, johon sen italialaiset oikeusoppineet olivat muovanneet. Konkurssirikosten varsinainen rankaiseminen alkaa vuoden 1536 ordonnancesta: sen mukaan oli tarkoin tutkittava maksukyvyttömän velallisen ja hänen apulaistensa petoksia ja väärinkäytöksiä, heidän elämäntapaansa ja toimintaansa lähinnä ennen konkurssintekoa ja sen jälkeen, ja oli, jos kavaluutta oli havaittavissa, rikoksen tekijä ja hänen avustajansa rangaistava ruumiinrangaistuksella, julkisella häväämisellä taikka muulla tavoin tuomioistuimen harkinnan mukaan. Ordonnances vuosilta 1560 ja 1579 uhkasivat kuolemanrangaistuksella »tout banqueroutiers et qui feront faillite en fraude». Ordonnance vuodelta 1609 määritteli petosluontoisen konkurssirikoksen pääasiallisesti pesän varojen vähentämisenä. Vuoden 1673 ordonnancen (Ludvig XIV:n kauppalakikirjan) mukaan, jonka määräykset tässä kohdoin, muutamien pienemmän muutoksin (vuosilta 1716 ja 1725), olivat voimassa aina code de commercen ilmestymiseen saakka, sääsi edelleen kuolemanrangaistuksen petosluontoisesta konkurssirikoksesta (banqueroute frauduleuse). Sellaiseen tekivät itsensä syyppäiksi ne, jotka salasivat omaisuuttaan tai ilmoittivat olemattoman velan, minkä ohessa kauppiaita ja pankkiireja, jotka eivät voineet esittää ordonnancen määräysten mukaisesti laadittuja luetteloja ja kirjanpitoa, voitiin rangaista petollisina konkurssintekijöinä. Se, ettei käytännössä voitu noudattaa lain ankaruutta määräyksiä, yleisen luoton rappiolle joutuminen assinaattihuijauksen vuoksi sekä konkurssien lukumäärän kasvaminen tekivät uuden lainsäädännön välttämättömäksi, minkä vuoksi Napoleon itse, erään Pariisissa sattuneen suuren konkurssin johdosta, ryhtyi asiaan.

³⁶ Näin on asianlaita mm. Belgian, Italian, Monakon, Turkin, Egyptin, Romanian, Kreikan ja Japanin rikoslakeihin nähden, jotka miltei muuttamatta ovat omaksuneet sen määräykset. Samoin Alankomaiden rikoslaki. Sen vaikutus on selvästi havaittavissa Saksan, Espanjan, Portugalin sekä etelä- ja keskiamerikkalaisissa rikoslajeissa. Siitä miltei riippumattomia ovat Tanskan, Ruotsin, Norjan ja Suomen rikoslait, Itävallan, Unkarin, Bulgarian ja Venäjän rikoslait; vielä suuremmassa määrin Sveitsin lait ja kokonaan Englannin ja pohjoisamerikkalaisten valtioiden lait.

³⁷ Wach, m. t. s. 6.

rikokseen on syypää konkurssintehnyt kauppias, joka yksityisiin menoihinsa taikka talouteensa on kuluttanut kohtuuttomia summia; joka uhkapeliin (opérations de pur husard) taikka fiktiivisiin pörssitai tavarakauppoihin on käyttänyt suuria summia, joka viivyttääkseen konkurssiin joutumistaan on ostanut tavaraa ja myynyt sen polkuhintaan, ottanut lainoja, tehnyt vekselikauppoja taikka käyttänyt muita hävittäviä (ruinaux) keinoja taikka joka maksujensa lakkauttamisen jälkeen pesän vahingoksi on puoltanut jotakuta velkojaansa. Kaikissa näissä tapauksissa on velallista vastaan aina nostettava kanne. Sen ohessa voidaan velallista vastaan nostaa kanne, jos hän ilman petollista tarkoitusta (sans néanmoins qu'il y ait fraude) on ruvennut kohtuuttoman suuriin sitoumuksiin ilman vastaavaa hyötyä; jos hän ei ole täyttänyt aikaisempia akordisopimuksiaan; jos hän on laiminlyönyt määrättyjen avio-oikeudellisten ilmoitusten tekemisen; jos hän ei ole tehnyt oikealla ajalla taikka solidarisesti vastuunalaisille yhtiömiehilleen täydellistä ilmoitusta maksujensa lakkauttamisesta; jos hän ei täytä henkilökohtaista paikallitulovelvollisuuttaan taikka jos hän on laiminlyönyt pitää täydellistä taikka selvää kirjanpitoa taikka omaisuutensa luettelointia. Petosluontoiseen konkurssirikokseen on taasen syypää se, joka on hävittänyt kirjanpitokirjansa tahi omaisuuttaan tai sitä salaa taikka joka julkisessa tai yksityisessä asiakirjassa tai bilanssissa tunnustaa omaksansa olemattoman velan tai muun sitoumuksen.³⁸ Osallisina konkurssirikokseen rangaistaan niitä, jotka yhteistoimin velallisen kanssa salaavat taikka vievät omaisuutta pois taikka esittävät valheellisia saamisvaatimuksia. Rangaistusmääräykset konkurssirikoksesta ovat code pénalissa: yksinkertaisesta konkurssirikoksesta on rangaistus vankeutta yhdestä kuukaudesta kahteen vuoteen, petosluon-

³⁸ Code de commerce luettelee alkuperäisessä muodossaan useita muitakin eri tekoja, joiden vuoksi velallista oli rangaistava petosluontoisesta konkurssirikoksesta. Mainittakoon niistä vain, että sen ohessa, että velallista, joka oli hävittänyt kirjanpitokirjansa, aina oli syytettävä, voitiin myöskin syyttää velallista, joka ei lainkaan ollut pitänyt kirjanpitokirjoja taikka jonka kirjat olivat siinä kunnossa, ettei niistä saanut käsitystä hänen taloudellisesta asemastaan.

toisesta konkurssirikoksesta pakkotyötä viidestä kahteenkymmeneen vuoteen. Sama rangaistus kohtaa myös avunantajaa.³⁹

On vielä mainittava eräs laki, jonka säännökset ovat saattaneet vaikuttaa konkurssirikosten käsittelyyn Suomen oikeudessa, nim. Preussin rikoslaki vuodelta 1851.⁴⁰ Sen määräykset liittyvät — joskin yksinkertaistettuina — läheisesti code de commercen määräyksiin. Niinpä senkin mukaan konkurssirikoksen subjektina saat-
taa olla vain liikemies. Samoin on senkin mukaan olemassa kahdenlaista konkurssirikosta: yksinkertainen — »einfacher Bankerutt» ja petosluontoinen — »betrügerlicher Bankerutt». Maksunsalakkaut-
taneen velallisen katsotaan olevan syypään yksinkertaiseen konkurs-
sirikokseen, jos hän irستاalla elämällä, tuhlailemisella, pelillä taikka differenssikaupalla on jäänyt velkaan taikka menettänyt kohtuutto-
mia summia, taikka jos hän, vaikkakaan hänen omaisuutensa viimei-
sen tilinpäätöksen mukaan ei ole riittänyt puoliin velkoihin, on
tehnyt uutta velkaa taikka myynyt tavaroita tai arvopapereita alle
niiden todellisen arvon; petosluontoiseen taasen, jos hän joko koko-
naan tai osaksi salaa tai kätkee omaisuuttaan taikka jos hän tunnus-

³⁹ Code de commerceen otettiin banqueroute frauduleuse vanhemmasta oikeu-
desta; banqueroute simple taasen tarkoitti yleensä banquerouten rankaisemista.
Banqueroutella taasen käsitettiin jollakin tavoin epärehellistä, kunniatonta konkurs-
sin tekoa. Konkurssirikoksen erikoistekoja pidettiin alkuaan jonkinlaisena syynä
tällaiseen konkurssintekoon. Tämä käsitys kuitenkin hälveni — eikä liene lainkaan
vaikuttanut niihin lakeihin, jotka ovat code de commercen mukaan laaditut. Vrt.
Neymeyer, siv. 125 m. 1.

⁴⁰ Sitävastoin ei Saksan partikulaarilainsäädäntö 19. vuosisadalla ole vaikuttanut
konkurssirikosten käsittelyn kehitykseen. Siinä ilmeneekin mitä suurimpia vaihte-
vaisuuksia. Muutamien lakien mukaan pidettiin konkurssirikoksia luottamuksen —
Treu und Glauben — loukkauksina, toisten mukaan eräänä petoksen lajina, usein
myös ne laskettiin kuuluviksi petos- ja väärennysrikoksiin. Moniaiden lakien mu-
kaan saattaa näiden rikosten subjektina olla vain kauppias, toisten mukaan kaikki
velkojat, joidenkuiden lakien rangaistessa kauppiaita ankarammin kuin muita vel-
kojia. Yleensä on sääntönä rikoksen kahtiajako ranskalaiseen malliin. Baijerin
rikoslaki vuodelta 1813 tekee erotuksen kolmenlaisen konkurssirikoksen: petos-
luontoisen, vilpillisen (mutwillig) ja tuottamuksellisen välillä, jakaen lisäksi en-
siksimmäitun kolmeen eri ryhmään. Samoin tuntee Braunschweigin rikoslaki vuo-
delta 1840 petosluontoisen, vilpillisen ja tuottamuksellisen konkurssirikoksen. Yksi-
tyisiin rikostekoihin nähden vallitsee säännötön moninaisuus — mikä toisen mukaan
on yksinkertainen konkurssirikos, on toisen mukaan petosluontoinen, samalla kun
mitä erilaisimpia presumptioita ja indisioita on määrätty noudatettavaksi.

taa omakseen osaksi tai kokonaan olemattoman velan tai sitoumuksen. Paitsi näitä tapauksia on yksinkertainen konkurssirikos olemassa, jos maksunsalakkauttanut velallinen ei ole pitänyt kirjaa, joko huolimatta lain määräyksistä taikka vaikka liikkeen laatu sitä olisi vaatinut taikka on salannut tai hävittänyt kirjanpitokirjansa taikka pitänyt ne niin huolimattomasti, ettei niistä voi saada selkoa hänen liikeasemastaan; jos tämä on tapahtunut tarkoituksessa saattaa velkojille vahinkoa, on konkurssirikos petosluontoisena rangaistava. Vihdoin rangaistaan yksinkertaisesta konkurssirikoksesta sitä, joka ei vuosittain päättä kirjanpitokirjojansa, joko vastoin lain määräyksiä taikka vaikka liikkeen laatu olisi vaatinut.

*Konkurssirikosten kehitys Ruotsin ja Suomen
oikeuden mukaan.⁴¹*

Konkurssirikosten käsittelyn kehitys on Ruotsissa samantapainen kuin Saksassa. Sehän onkin luonnollista: molemmissa maissa on kehitys lähtenyt germaanisesta oikeuskäsityksestä, eikä se vilkas kauppa, joka Skandinavian maiden ja saksalaisten kaupunkien välillä oli olemassa, voinut olla vaikuttamatta Ruotsin oikeuteen tässä suhteessa. Lisäksi tuli kanonisen oikeuden vaikutus ja ne teoreettiset vaikutelmat, joita Ruotsin lainsäätäjät Saksasta käsin saivat.

Vanhemman ruotsalaisen oikeuden mukaan oli maksun laiminlyövä velallista kohtaava seuraamus rikosoikeudellinen: tällainen velallinen julistettiin rauhattomaksi, s.o. asetettiin yhteiskunnan ulkopuolelle taikka velkojalle suotiin oikeus itse ottaa pantiksi velallisen irtainta omaisuutta, nam. Molemmista näistä saattoi toissijaisesti seurata velkojan hyvitys, mutta luonteeltaan ne olivat rangaistuksia. Samoin oli asianlaita 13. vuosisadalla käytäntöön otetun kirkolliseen pannaan julistuksen, samoin kuin Visbyn kaupunginlain (ja kartano-oikeuksien) mukaiseen velallista kohtaavaan van-

⁴¹ *Landtmanson*, m. t. ja *Svensk rättshistoria i utlandet*, Uppsala Universitets Årsskrift 1883; *Olivecrona*, *Bidrag till den svenska konkurslagstiftningens historia*, Uppsala Universitets Årsskrift 1862; *Rydin*, m. t. ym.

keuteen nähden. Viimeksi mainittu tuli kysymykseen, kun velalliselta ulosotossa puuttui varoja, ja oli selvästi rangaistus: velallisen työ ei tullut velkojan hyväksi, vaikka hänen täytyi kustantaa velallisen elatus vankilassa (in de hechte). Jos vankeus oli seurauksena tavallisesta velasta, tuli ylläpidon olla runsaampi, mutta vankeudessaoloaika oli silloin epämääräinen; jos taas velka oli syntynyt sakoista, oli ravintona vain vettä ja leipää, mutta vankeudessaoloaika oli suhteellinen sakon suuruuteen.

Keskiajalla oli Ruotsissa käytännössä myöskin kaksi suoranaista ulosottotointo (vaikka nekin usein käsitettiin rangaistuksiksi): *maet* ja pakkotyö. Edellinen, joka lienee syntynyt namista ja poisti sen, oli omaisuuteen kohdistuva ulosottotoimi ja ensisijainen pakkotyön rinnalla. Jos velka oli suurempi kuin velallisen omaisuus, niin ettei maetin tarkoitusta saavutettu, velkoja sai muutamien maakuntalakien mukaan tyytyä siihen, mitä hän maetin kautta oli saanut, toisten mukaan velallinen joutui velkojalle pakkotyöhön. Pakkotyö oli kahdenlaista. Ankarammassa, Östgötalain mukaisessa, jota käytettiin vain milloin sakkojen suorittaminen oli kysymyksessä, kadotti velallinen vapautensa — kuitenkin vain siten, että hän edelleen kuului heimoonsa ja pääsi vapaaksi, jos kolmas henkilö maksoi velan. Sitävastoin ei hän työllään voinut saavuttaa vapauttaan. Lievempi muoto pakkotyötä oli Svealakien ja Gotlannin lain mukaan olemassa, ja sitäkään ei käytetty varsin monessa tapauksessa: sen mukaan velallinen jäi vapaaksi, mutta tuli velkojan palvelijaksi ja sai työllään suorittaa velkansa, jolloin työn arvo oli erityisen taksan mukaan määrätty. Tämä lievämpi muoto siirtyi sitten maanlakeihin, ja kuningas Kristofferin maanlaki ulotti sen kaikkiin velkatapauksiin. Samaten oli asianlaita mannermaan kaupunkilakeihin nähden. Nuoremmassa kaupunkilaissa oli lisäksi säädetty, että jos velallinen, joka ei saattanut velkaansa kokonaan maksaa, vapaaehtoisesti luovutti kaiken omaisuutensa velkojilleen, oli otettava selkoa hänen maksukyvyttömyytensä syistä ja jätetty velkojista riippuvaksi, saiko hän pitää vapautensa vai tuliko hänen työllä suorittaa velkansa. Jos syynä oli onnettomuus, on epäilemättä toden-

näköistä, että hän sai pitää vapautensa eikä pakkotyötä vaadittu. Visbyn kaupunkilaissa oli tämän sijasta erityisiä määräyksiä sen tapauksen varalta, että velallinen karkasi, sekä missä tapauksessa hän saattoi tehdä akordin velkojainsa kanssa. Jos hän karatessaan oli vienyt omaisuutensa mukanaan, hän oli kuolemanrangaistukseen vikapää.

Kun nam oli syrjäytynyt maetin tieltä ja rauhattomaksi ja pannaan julistamista lakattu käyttämästä rangaistuksina, ei maksukyvytöntä velallista kohdannut rangaistus, — lukuunottamatta määräyksiä Visbyn kaupunginlaissa. Tämä seikka saa varsin luonnollisen selityksensä luoton, ja varsinkin sellaisen, jossa velka annettiin ilman panttia, vähäisestä käytännöstä ja pakkotyön ankaruudesta. Muutoksen tähän asiantilaan teki Kong. May:tz Stadga över alla Exekutioner i gemen, 10:nneksi heinäkuuta 1669, jonka mukaan myöskin vankeus saattoi olla seurauksena maksun laiminlyömisestä. Sanottu sääntö määrää nim. mm.: »Finnes någon, som ey gitter sak sin guldit på ett sätt ellet annat, plichte tå med kroppen, arbete sig frij eller sitte i fängelse, hvar han ey Borgen få kan», sekä että »Ridders och Adelmän, som intet hade at wederwåga och gälda af», mutta jotka »förmedelst ett odyglig och slösaktigt lefwerne störtat sig sjelfve uti fattigdom», tuli »ligga under Domarens stränga näps med bijsättning eller hächte».⁴² On ilmeistä, että vankeus edellämämainitussa säännössä on vain ulosottokeino, jolla koetetaan pakottaa velallista maksamaan taikka hankkimaan takaus ja sillä tavoin saamaan velka suoritetuksi. Mutta yhtä ilmeistä on, että ellei velallinen voinut saada ketään takaajakseen taikka muulla tavoin suoritusta aikaan, vankeus muuttui rangaistukseksi, jota velkojalle ei ollut mitään hyötyä, semminkin kun hänen eräissä tapauksissa tuli kustantaa velallisen elatus.

Kaupan ja liike-elämän kasvaessa ja luoton tullessa yleisemmäksi oli pakko kiinnittää erikoista huomiota sellaisiin maksukyvyttömyystapauksiin, jolloin luottoa oli väärinkäytetty, samalla kun toiselta puolen velallista kohtaavia seuraamuksia oli lievennettävä, mil-

⁴² Rydén, m. t. s. 59, m. 1.

loin onnettomuus oli syynä maksukyvyttömyyteen. Ensimmäinen tähän suuntaan käypä säännös on olemassa jo ennen 1667 vuoden sääntöä, nim. Kaarle IX:n vuonna 1607 antamissa ja Kustaa II Aadolfin vuonna 1621 uudistamissa privilegioissa Göteborgin kaupungille. Niiden mukaan erotettiin kauppiaista, jotka (sitaatit 1621 julk. muodosta): »af brist och således ludibrio fortunae, genom tillfällige, oförmodade, och utan eget förvållande timade händelser fallera måste», sellaisesta, »som sitt goda motvillgt förslösat» taikka »ex proposito bedrager sine Creditorer och spelar bankerott». Ainoastaan ne, jotka voivat esittää todennäköisiä syitä »om deras oförmodade fall», saavat oikeuden nauttia hyväkseen sitä akordia, jonka velkojain enemmistö saattoi myöntää. »Men andre Decoctores aliorum bonorum, så väl som bedrägelige falsanter och bankarupti, då deras bedrägeri är tydeligt och uppenbart, skola jämte dem, som til deras bedrägeri hulptit och derom haft kundskap, andre dylike ärelöse Menniskor till exempel, efter Rådets förordnande, och til följe af alt Folks Rätt, Riks-Statuer, Constitutioner och Landets sedwänjor, med alfwarsamt straff utan åtskilnad ofördröjeligen beläggas.»⁴³ Mikä rangaistus on tuomittava, ei kuitenkaan ole mainittu.

Göteborgin privilegiot eivät olleet kauan voimassa.⁴⁴ Sen sijaan kosketeltiin tätäkin kysymystä niissä kuninkaallisissa selityksissä lain oikeasta ymmärtämisestä, joita aika ajoin oli annettava. Näiden selitysten määräykset perustuivat puheenaolevassa suhteessa eräässä vuonna 1643 ilmestyneessä »Rådstufwu Process'in» ehdotuksessa esiintyvään käsitykseen. Sanottu ehdotus, jonka muuan kuningatar Kristiinan holhoojahallituksen aikana asetettu komitea oli laatinut, mutta joka ei tullut laiksi, perustui Saksassa omaksuttuun roomalaiseen oikeuteen, samalla kun siinä saksalaisen partikulaarilainsäädännön vaikutus on selvästi havaittavissa. Ehdotus koskee konkurssirikoksia sikäli, että se luettelee erityisiä velallisryhmiä, joille

⁴³ *Olivecrona*, m. t. s. 10 j. s.

⁴⁴ *Odhnerin* mukaan (Sveriges historia under Drottning Christinas förmyndare, 1865, s. 199) vain vuoteen 1642.

cessio bonorum-oikeutta ei ollut myönnettävä. Tällaisina mainitaan ensiksi ne, joiden köyhyys ei ollut »kommin af förgörilsum; såsom lättia, högfärd, slöseri, dobbel och andre tolijo», ja toiseksi »Banca-rotters the ther medh listsamka sighgiäld, och såsom hemliga tiufwar sine Borgenärer bedraga; sedan sticka sig undan: och förebära sin fattigdom och olycko till thess the medh sine Borgenärer kunne afhandla; doch effter en tijdz förlopp pröfwas mycket rijkare i handelen starkare».⁴⁵ Erinomaisen selvästi esiintyy siis ehdotuksessa tuo Saksassa vallinnut konkurssirikoksen kahtiajako vilpilliseen ja petosluontoiseen rikokseen. Sama kahtiajako on sitten määräävä 28 toukokuuta 1687 annetussa »Kongl. May:tz Resolution och Förklaring öfwer Lagsens rätt förstånd uti åtskillige mål angående giäldz betalning emellan Ähta Folk, samt Debitores sökta anstånd och befrielse». Tämä selitys säätää, ettei cessio bonorumia olisi myönnettävä pelkästään velallisen pyynnöstä, vaan että oli »först noga hwars och ens fattigdom särskådas, huru then är tilkommen, antingen igenom någon olyckelig händelse af Eeldswåda, Skiepsbrott, fientligt infall och annat slikt, utan ens förwållande». Velallisen vastainen vastuu oli jätettävä riippuvaksi siitä, oliko akordista sovittu, mutta ellei sellaista ollut saatu aikaan, se oli riippuva siitä, oliko velallinen itse hakenut omaisuutensa luovuttamista vai olivatko velkojat pakottaneet siihen velallisen, »som utaf olyckelige händelser och utan sitt eget förwållande råkat uti slik olägenhet». Jos silloin »intet swек och bedrägeri ther under förelupit», vapautui velallinen kokonaan velastaan. Sitävastoin ei cessio bonorumia ollut myönnettävä erityisesti mainituissa tapauksissa, joihin luettiin kuuluviksi: »sådane tillfällen, som en kan sjelf hafva förorsakat igenom öfwerflödighet, slöserj, dobbel, ögonskenlik lättia och försummelse, eller att Debitoren till sine Creditorers förfång sin egendom förtryttat, och sedan han märckt sig icke förmå skulden betala, swikeligen sig Penningar til låns stämplat af andre eller at han med uplånt Godz eller Penningar, söker at fly annorstädes bort, eller ock, at han kan öfvertygas at hafwa en del af sin Egendom uppsåteligen

⁴⁵ Olivecrona, m. t. s. 13 j. s.

undanstuckit och förtegat». Tällaisissa tapauksissa oli velallinen »plichtig sin skuld med fängelse och arbete sig til straff och androm till warnagel at betala och förnöja».⁴⁰ Velallista kohtasivat siis vain siinä tapauksessa, ettei hän saanut nauttia hyväkseen cessio bonorumista johtuvaa etua, samat seuraamukset kuin aikaisemman lain-säädännön mukaan olivat kohdanneet jokaista velallista, ilman että mitään erityistä rangaistusta olisi määrätty.

Kungl. Plakatet angående uppsätelige Fallisementer och theras straff som ther med beträdde warda, 14:nnetä maalisk. 1699 säättää erityisen rangaistuksen, mutta nytkin vain petosluontoisessa konkurssirikoksessa. Kun on ilmaistu paheksuminensiitä, että »motvillige Fallisementer sig förmerat, i thet en och annan arg menniska, som annat ärligt folcks medel uppå god Tro och Credit om händer bekommit, them samma undansticker och af vägen skaffar», säädettään: »thet alle sådane Bedragare eller Falliter, hvilka kunna beträdas och öfvertygas uppsäteligen af Svek och Arghet, under tillbud af Cessione bonorum och afstående af sin Ägendom eller andre bedräglige grep och påfunder, at wilja bedraga sine Creditorer och theras medel oläfligen under sig bringa eller förslösa, skola med en allmän Infamie och skam blifva noterade och utmärckte samt vid en Påla offenteligen på allmänna Platser eller Tårg til et nesligit Spectakel och åskådande utsatte jämväl sedan efter brättetz wicht och beskaffenhet med fängelse och arbete i Marstrand afstraffas.» Kongl. Förordningen om Debitorer, som för gjälds skull rymma utur Riket etc. 6:nnetä heinäk. 1730 sitten ulotti rangaistuksen niihinkin, jotka velan tähden olivat karanneet. Tällaista velallista oli rummutuksella ja kuulutuksilla saarnastuoleista peräänkuulutettava ja tavattaessa lähetettävä kotiinsa sekä pidettävä varmassa tallessa, kunnes hän oli tyydyttänyt velkojansa taikka muuten päässyt heidän vaatimuksestaan vapaaksi. Velallinen saattoi myös saada turvakirjan kuninkaalta. Ellei hän sellaista pyytänyt, taikka jos hän ei turvakirjan nojalla valtakuntaan palattuaan ja ilmoitettuaan tulostaan kuninkaan käskynhaltijalle taikka lähimmän kaupungin maistraa-

⁴⁰ *Ölvecrona*, m. t. s. 18 ja s. *Rydin*, m. t. s. 60.

tille määrättyä aikana ilmoittanut, halusiko hän beneficium cessione bonorumia vai ei, ei hän saisi »alrig mer niuta frid inom Sveriges gräntzor, utan dāmas sāsom en bedragare och thes namn anslås på en Påhla, som på torget i hwarje handels Stad uppsättjas skal, med öfverskrift på en tafla, at den samma för Falliter och Bedragare upprättad blifvit».

Ruotsissa oli lainsäädäntö täten tullut siihen, että erotettiin kahdenlaisia konkurssirikoksia, jotka vastasivat saksalaisen lainsäädännön petosluontoista ja vilpillistä konkurssirikosta, mutta joista vain edellistä rangaistiin, jälkimmäisiä kohtaan seuraamuksen rajoittuessa siihen, ettei velallinen saanut cessio bonorumia. Samalla kannalla on 1734 vuoden laki, vain toistaen sen, mitä sitä ennen oli voimassa.⁴⁷ Sekin mainitsee ensin sen tapauksen, jolloin »velallinen voipi näyttää köyhyytensä johtuneen merivahingosta, vihollisen maahantuloista, tulipalosta tahi muusta onnettomuudesta, johon hän ei ollut syypää», eikä »havaita hänen siinä vilpistelleen taikka viekoitelleen velkojiaan antamaan hänelle tavaraa tai rahaa velaksi», jolloin velallinen oli vapaa velkojainsa vaatimuksista (KK 16: 2). Ja sekin tuntee kaksi tapausta, joissa velallinen on menetellyt rikollisesti velkojiaan kohtaan: ensinnäkin, »että velallisen köyhyiden havaitaan tulleen tuhlaamisesta, pelistä, laiskuudesta ja huolimattomuudesta» (KK 16: 3), ja toiseksi, että »velallinen on petollisesti saattanut velkojansa uskomaan omaisuuttaan hänelle ja hän on sen tuhlanut ja kätkenyt» taikka »hänen havaitaan jollakin tavalla käyttäneen vilppiä ja kavaluutta velkojiansa kohtaan» (KK 16: 4). Edellisessä tapauksessa on seuraamus entisen lainsäädännön mukainen: »vastatkoon hän kaiken velan ja korvatkoon sen työllänsä, taikka istukoon vankeudessa, jolleivät velkojat muutoin tyydy ja luettakoon silloin velan maksuksi kaksikymmentä neljä äyriä päivältä», eikä siis, kuten ennen on huomautettu, ole rikosoikeudellinen; jälkimmäisessä tapauksessa »ase-

⁴⁷ Kuten tunnettua, tuntee 1734 vuoden laki sen lisäksi velkavankeuden (bysättning), joka osaksi oli preventiivinen toimenpide velallisen karkaamisen estämiseksi (UK 8: 11), osaksi korrektiivinen, mutta väliaikainen, siksi kunnes tuomari oli tutkinut, millä tavoin velallinen oli köyhtynyt, jonka jälkeen oli käypä niinkuin Kaup-pakaareissa on sanottu (UK 5: 10).

tettakoon sellainen petturi kaakin juureen torille tahi yleiselle kärkejäpaikalla kahdeksi tunniksi häpeämään, ja pantakoon lisäksi vedelle ja leivälle vankeuteen taikka työhön johonkin kuninkaan linnaan».⁴⁶ Jos velallinen oli karannut velan tähden, niin oli häntä heti tiedusteltava kuulutuksella. »Jos hän pääsee tästä valtakunnasta pois ja tahtoo hakea turvaa kuninkaalta, tehköön sen kuukauden kuluessa siitä, kuin ulkomaille tuli. Jos hän saapi turvakirjan ja tahtoo sitä hyväksensä käyttää, niin ilmoittakoon itsensä kahdeksan päivän kuluessa siitä, kuin kotiin tuli, kuninkaan käskynhaltijalle, taikka lähimmässä kaupungissa pormestarille ja raadille, ellei kuninkaan käskynhaltijaa siinä paikkakunnassa ole. Jos hän ei hae turvaa taikka vuodessa ilmoita laillista estettä, niin älköön hänellä ikänensä olko rauhaa valtakunnan piirissä, ja tuomittakoon hän poissa ollessansa niinkuin petturi, ja hänen nimensä pantakoon paaluun, joka petturien varalta on jokaiseen kaupunkiin pystytetty.» (KK 16: 5.)⁴⁷

1734 vuoden lain kannalla pysyi lainsäädäntö nyt puheenaolevaan kysymykseen nähden seuraavan vuosisadan alkuun. Sangen usein annettiin kyllä selityksiä ja asetuksia, jotka koskivat konkurssimenettelyä, mutta vain vähäisiä muutoksia tehtiin niihin määräyksiin, jotka koskivat rikollista velallista kohtaavia seuraamuksia. Näistä asetuksista mainittakoon: K. F. angående rymning för gäld, 11:neltä jouluk. 1766, joka sääsi mm., että se, joka velan vuoksi karkasi, oli »såsom en skadelig medlem warda skild ifrån samhället och, androm till warnagel, sine Borgelige rättigheter, såsom biltog för all sin tid, förlustig förklarad»; Kongl. Maj:ts Förklaring, hvad vid Fallissementer samt Cession och Concurs twister hädanefter i riket bör iakttagas, 8:nelta toukok. 1767, joka koetti estää velkojille epäedullista velallisen karkaamista siten, että velalliselle, joka oli pyytänyt saada jättää omaisuutensa velkojain tyydyttämiseksi, myönnettiin oikeus, ellei hän ollut lopulliseen tuomioon tyytyväinen, kuuden viikon kuluessa lähteä valtakunnasta, kuitenkin ilman oikeutta palata takaisin; ja Kongl. Maj:ts förnyade Stadga, angående Afträ-

⁴⁶ Knk. selitys 15:neltä tammikuuta 1806 ulotti tämän muihinkin tapauksiin.

des- och Förmons- samt Boskilnads- och Urarfvamål, 26:nnelta elok. 1773, joka samalla kun se uudestaan järjesti velallisen vastuun siinä tapauksessa, että hän oli saanut oikeuden luovuttaa varansa velkojilleen, poisti pakkotyön ja vankeuden velan vuoksi — lukuunottamatta velkavankeutta, jos epäiltiin velallisella olevan varoja, joita hän salasi — mutta sääsi, että velallinen, joka ei ollut saanut oikeutta luovuttaa omaisuuttaan, ei voinut tulla »till Publique syssla eller förrättning antagen», eikä saanut, jos oli porvari, käydä pörssissä. Viimeksimainituksessa asetuksessa mainitaan myöskin ensi kerran eräänä tapauksena, joka kuului velkojan »swek och flärd till sina Borgenärers skadande», väärrien kirjojen ja laskujen pito. Näihin asetuksiin kuuluu vielä sääntö 28:nnelta kesäk. 1798, jonka määräyksistä mainittakoon, että velallista voitiin erikseen rangaista vankeudella tavallisella vankimuonalla huolimattomasta kirjanpidosta ja muusta epärehellisyydestä, elleivät velkojat muuten tyytyneet, sekä että velallinen, joka ei saanut pesänluovutusoikeutta, menetti vaalikelpoisuutensa sellaisissa vaaleissa, joissa vaadittiin kansalaisluottamusta. Niissä tapauksissa, jolloin velalliselle voitiin tuomita erityinen rangaistus, tuli yleisen syyttäjän olla kantajana ja tuomari saattoi »sådana förbrytelser till laglig åtalan af Åklagaren förwisa».

Ruotsissa jatkui kehitys tällä pohjalla edelleen. Code de commerce ei ollut vaikuttanut niihin määräyksiin konkurssirikoksista, joita Konkurssilait 13:nnelta heinäk. 1818 ja 12:nnelta maalisk. 1830 sisälsivät. Sanottujen lakien sanasta sanaan samanlaiset määräykset konkurssirikoksista ilmaisevat suurempaa selvyyttä ja järjestelyä aineen käsittelyssä kuin ennen, mutta konkurssirikosteot ovat luonteeltaan edelleen sellaisia, joista velallisen häviötila johtuu tai jotka vaikuttavat sen, etteivät velkojat tule saamaan täyttä hyvitystä. Samalla kannalla ovat myöskin — kuten niiden sanamuodosta selvästi käy ilmi — lakikomitean vuonna 1832 julkaisema ehdotus yleiseksi rikoslaiksi ja lainvalmistelukunnan ehdotus rikoskaareksi vuodelta 1844, vaikka nämä ehdotukset ovat luopuneet aikaisemmasta metodista esittää vain esimerkkejä sellaisista tapauksista, jolloin velkojan on katsottava menetelleen rikoksellisesti,

ja tarkoin määrittelevät ne tapaukset, joissa rangaistus saattaa tulla kysymykseen. Nähtävästi ei myöskään kirjanpitorikosten katsota tekevän poikkeusta tästä vaatimuksesta.

Samalle perustalle rakentuu Ruotsissa konkurssilainsäädäntö edelleenkin — konkurssilaki 18:nnelta syyskuuta 1862 ja rikoslaki 16:nnelta helmik. 1864, myöhemmin tehtyine muutoksineen — jos kohtakaan kausaalisuhde konkurssirikostekojen ja velallisen häviötilan välillä ei itse lakitekstissä esiinny niin selvänä kuin edellämaituissa ehdotuksissa.

Vuosien 1818 ja 1830 konkurssisäännöt erottivat kaksi ryhmää konkurssirikostekoja; velallinen rangaistiin joko huolimattomuudesta taikka petollisuudesta. Lakikomitean ehdotus erotti lisäksi kahdenasteista petollisuutta velallisen puolelta, lainvalmistelukunnan ehdotuksen palatessa alkuperäiseen kahtiajakoon. Mutta jo vuoden 1862 konkurssilaki tekee saman kolmiajaon konkurssirikoksiin nähden: velallista rangaistaan petollisena, epärehellisenä taikka huolimattomana velallisena — jako, joka vieläkin Ruotsin oikeuden mukaan on voimassa.

Suomen oikeuden kehitys liittyi 1789 vuoden asetukseen, joka täällä oli voimassa siihen saakka kunnes konkurssisääntö 9:nneltä marrask. 1868 astui sen tilalle. Konkurssisäännön määräykset ovat kokonaan entisen kehityksen pohjalle laaditut, ja ovat miltei sanasta sanaan samanlaiset kuin Ruotsin konkurssilain vuodelta 1862. Kausaalisuhde konkurssirikosteen ja sen välillä, että velkojat eivät saa täyttä hyvitystä, käy niistä eittämättömästi ilmi. Konkurssisääntö erottaa kolme eri tapausryhmää, jolloin velallisen menettelyä pidetään rangaistavana: 1) velallinen on harjoittanut velkojiaan kohtaan petosta ja kavaluutta, 2) velallinen on muuten käyttäytynyt velkojiaan kohtaan vilpillisesti, kuitenkin ilman petollista tarkoitusta hankkia itselleen etua, tahi on osoittanut niskoittelemista ja 3) velallinen on semmoisissa oloissa, jotka vaikuttavat hänen velkojainsa oikeuteen ja etuun, tehnyt itsensä vikapääksi huolimattomuuteen ja kevytmielisyyteen. Kuhunkin ryhmään nähden esitetään kasuistisia esimerkkejä eri konkurssirikosteoista.

Edellytyksenä rikokseen on konkurssisäännön mukaan se, etteivät velkojat ole saaneet täyttä hyvitystä. Ensimmäisen ryhmän tapauksissa edellytetään asianlaidan aina olevan niin. Toisen ryhmän tapauksiin nähden säädetään, että jos velallinen, kärsittyään vapausrangaistuksen, myöhemmin voi oikeudessa näyttää, että hän on velkojansa täydellisesti tyydyttänyt, tulee oikeuden, jos hän on tuomittu menettämään kansalaisluottamuksensa, julistaa hänet kansalaisarvoon jälleen päässeeksi. Ja kolmannen ryhmän tapauksiin nähden on nimenomaan sanottu, että velallinen on tuomittava »sellaisesta huolimattomuudesta» ainoastaan, ellei hän voi todistaa täydellisesti tyydyttäneensä velkojiansa.

Paitsi edelläkerroituissa tapauksissa on konkurssisäännön mukaan rangaistava velallista, joka on velan tähden karannut ja on poissa päälle neljän kuukauden siitä kuin hän karkasi — jos hän maahan takaisin palaa. Häntä rangaistaan silloin samalla tapaa kuin petollista velallista.

Vuoden 1875 rikoslakiehdotuksen määräykset erosivat konkurssisäännön konkurssirikoksia koskevista määräyksistä, paitsi konkurssirikosten jakoon nähden, siinä, että rangaistuksissa oli tehty ero niiden tapausten välillä, jolloin rikoksen subjektina oli kauppias — »köpman eller annan, hvilken sådan näring drifver, att deröfver bok enligt lag bör föras» — ja sellaisten, jotka lain mukaan eivät olleet kirjanpitoon velvolliset. Edellisiä kohtasi ehdotuksen mukaan paljon ankarampi rangaistus kuin jälkimmäisiä — »emedan den större kredit, som de förra pläga åtnjuta, stämplat deras missbruk af den samma såsom straffbarare, än de senares missbruk af den inskränkta kredit, som kunnat komma dem till del», lausutaan perusteluissa.

Ehdotuksen mukaan konkurssirikokset jakautuivat neljään ryhmään: petosluontoiseen, epärehelliseen, kevytmielisyydestä johtuvaan ja huolimattomuudesta johtuvaan (bedräglig bankrutt, oredlig bankrutt, bankrutt af lättsinne ja bankrutt af vårdlöshet). Petosluontoiseen konkurssirikokseen teki ehdotuksen mukaan itsensä syy-pääksi se konkurssitilaan joutunut velallinen, joka oli 1) kätkenyt, salannut taikka vienyt pois omaisuutta, joka olisi ollut annettava

konkurssipesään, 2) ilmoittanut taikka omaksensa tunnustanut ole-mattoman velan tahi muun situomuksen ja 3) kirjoittanut kirjansa väärin taikka sitä muuttanut, sen hävittänyt, kätkenyt taikka teh-nyt mahdottomaksi lukea. Epärehellisestä konkurssirikoksesta ran-gaistiin velallista niissä tapauksissa, jotka sittemmin ovat mainitut rikoslain 39 luvun 2 §:ssä, samalla kun tähän rikokseen katsottiin — tosin eri pykälässä mainittuna — liittyvän velallisen karkaami-nen »såsom en likartad och lika straffbar förbrytelse». Kevytmieli-syydestä johtuvaksi katsottiin konkurssirikos sittemmin rikoslain 39 luvun 3 §:n 1 ja 3 kohdassa mainituissa tapauksissa sekä jos velalli-nen kolmenkymmenen päivän kuluessa ennen konkurssin alkua oli puoltanut jotakuta velkojasta toisten vahingoksi, antamalla hänelle maksun, pantin tai muun vakuuden sellaisesta saamisesta, joka ei ole maksettavaksi langennut, taikka, ellei maksupäivää ollut mää-rätty, häneltä ollut peritty. Huolimattomuudesta johtuvina pidet-tiin vihdoin konkurssirikoksia, jos velallinen oli huolimattomasti toimittanut kirjanpitonsa taikka jos hän viimeisten kolmenkym-men-päivän kuluessa ennen konkurssin alkua oli kerännyt sisään rahaa, ottanut vastaan tavaraa taikka luovuttanut omaisuutta, teke-mättä tyydyttävää tiliä rahoista, tavaroista taikka luovutetusta omai-suudesta. Kirjanpitorikokset saattoivat kuitenkin tulla kysymyk-seen vain milloin rikoksen subjektina oli henkilö, joka lain mukaan oli velvollinen pitämään kirjaa; minkä ohessa on huomattava, että lakitekstissä kolmeen viimeksimainittuun tapaukseen nähden ei erik-seen mainita, että subjektin tuli olla konkurssitilaan joutunut, vaikka se muusta yhteydestä onkin pääteltävissä.

Epärehelliset samoin kuin kevytmielisyydestä tai huolimattomuu-desta johtuneet konkurssirikokset olivat asianomistajarikoksia, eikä rangaistusta ollut pantava täytäntöön, jos velallinen saattoi näyttää täysin tyydyttäneensä velkojansa. Perusteluissa on nimenomaan huo-mautettu tämän epärehelliseen konkurssirikokseen nähden sisältä-vän laajennuksen siitä, mitä konkurssisäännöissä oli määrätty, sikäli nimittäin, että myöskään vapausrangaistusta ei olisi tällaisessa ta-pauksessa pantava täytäntöön: — »emedan staten icke heller i detta

fall synes hafva skäl att hålla på en del af straffet, då den likväl gör åtalet, och således hela straffets tillämpning, beroende af en målsegandes talan eller angivelse».

Ilman että perusteluista käy selville syytä siihen, on vuoden 1884 rikoslakiehdotuksessa luovuttu vuoden 1875 rikoslakiehdotuksen kannasta konkurssirikoksia koskeviin määräyksiin nähden ja omak-suttu säännökset, jotka sittemmin parilla vähäisellä muutoksella — tärkein niistä on se, että rikoslain 39 luvun 3 §:n 5 kohtaa vastaava säännös on lisätty kolmanteen lajiin konkurssirikoksia — otettiin esityksiin vuosien 1885 ja 1888 valtiopäiville. Konkurssirikoksiin nähden vähääkään muuttumatta, vieläpä valtiosäätyjen sanaakaan lausumatta konkurssirikoksia koskevien ehdotusten johdosta, ne saivat valtiosäätyjen hyväksymisen ja tulivat sitten laiksi, joka vielä eräin muutoksin v. 1933 ja 1935 on voimassa.